

Novice iz Moravške doline

GLASILO OBČINE MORAVČE / AVGUST 2021 / ŠTEVILKA 6 / LETNIK XXII

6

2021

Odprto pismo župana občankam in občanom

/ str. 4

Ekološka zavest izkazuje naš odnos do narave. S seboj nosi etiko omejevanja naših posegov v okolje: potrošniška logika uničuje okolje za današnja ugodja brez misli na jutrišnje preživetje, na naše otroke in vnuke.

Gasilski tabor v PGD Peče

/ str. 10

V prvi polovici avgusta je v okviru Prostovoljnega gasilskega društva (PGD) Peče odvijal prvi gasilski tabor. Tabora se je udeležilo 32 otrok iz PGD Peče. Pečani so znova dokazali, da znajo stopiti skupaj in podpreti tudi takšne projekte, kot je otroški gasilski tabor!

Prva pomoč v poletnem času

/ str. 18

V poletnih mesecih veliko več časa preživljamo na prostem, s tem pa je povezanih kar nekaj specifičnih tipov nezgod in nenadnih obolenj, na katere moramo biti pozorni. Tokrat se osredotočamo na prvo pomoč ob takšnih nezgodah.

Znamenite osebnosti Moravške doline – dr. Fran Detela

/ str. 26

Najbrž ni Moravčana, ki ne bi vedel, da se je pisatelj Fran Detela rodil pri Jurku v Moravčah, na kar nas spomni tudi spominska plošča s pisateljevim portretom na rojstni hiši. Več o tem slovitom Moravčanu pa si preberite v tej številki Novic.

Vabimo vas na

TRADICIONALNI ROKODELSKI DAN NA GRADU TUŠTANJ V NEDELJO, 29. AVGUSTA 2021, OD 10.00 DO 18.00.

*Predstavitve rokodelskih izdelkov in veščin članov **Društva rokodelcev – Rokodelskega centra Moravče** in gostujočih rokodelk in rokodelcev.*

*V sklopu rokodelskega dneva vas **Pletarska šola Iztoka Urbanije** in **Društvo krajanov Spodnjega in Zgornjega Tuštanja** vabita na*

ZAKLJUČEK TEČAJA PLETENJA KOŠAR (2019/2020) IN NA RAZSTAVO KONČNIH IZDELKOV.

Program:

***od 10.00 do 14.00:** delavnice pletenja košar in druge rokodelske delavnice za obiskovalce (grajski atrij in dvorišče)*

***od 14.00 do 18.00:** pozdravni nagovor župana dr. Milana Balažica in drugih gostov, predstavitev delovnega zvezka o pletenju košar, podelitev priznanj in zahval tečajnikom pletarske šole za leto 2019/2020, podelitev certifikatov Srce Slovenije; vmes – nastopi moravških lilij in upokojenskega zbora (grajski atrij)*

Ves dan: predstavitve in nastopi društev Moravske doline, sveže pečeni krofi, vodeni ogledi gradu, bogat rokolov ...

Za hrano in pijačo bo tudi poskrbljeno.

Vabljeni!

Iztok Urbanija
Pletarstvo in pletarski tečaji

Novice iz Moravske doline

AVGUST 2021
ŠTEVILKA 6
LETNIK XXII

Novice iz Moravske doline je informativno glasilo občine Moravče, ki je tudi izdajateljica. ISSN 2536-4057. Izhaja predvidoma desetkrat letno in ga prejema vsa gospodinjstva v občini brezplačno.

Sedež in naslov uredništva
Občina Moravče
Vegova ulica 9
1251 Moravče

01 724 71 40

E-poštni naslov
moravske.novice@moravce.si

Odgovorna urednica
mag. Tatjana Čop

Uredniški odbor
Eva Babnik
Ajda Lalič
Bernarda Mal
dr. Franci Malin
mag. Matjaž Marolt
Anja Ravnikar

Likovni urednik in oblikovanje
mag. Blaž Slapar

Lektoriranje
Bernarda Mal

Fotografija na naslovnici
Fosili v Sloveniji
Med znanstveno najpomembnejše plasti moravske občine spadajo 240 milijonov let stari apnenci pri vasi Prikrnica, v katerih so bili najdeni triasni fosili.

Mala slika na naslovnici:
Gregor Smukovič "Šopek marjetic"; sliko hranijo v Galeriji Antikvitete Novak

Tisk
Tiskarna Januš d.o.o.

Naklada
1800 izvodov

Rokovnik izhajanj, navodila za pisce prispevkov in cenik oglasnega prostora so objavljeni na spletni strani www.moravce.si.

Naslednja številka izide 23. septembra 2021. Prispevke za objavo pošljite na elektronski naslov moravske.novice@moravce.si. Rok za oddajo je 1. september 2021. Pisici sami jamčijo za verodostojnost vsebine objav ter za avtorstvo besedil in slikovnega gradiva. Novice iz Moravske doline so vpisane v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo RS pod zaporedno številko 374.

Moravče bodo postale zelena in zdrava slovenska občina

Drage občanke in občani Občine Moravče.

dr. Milan Balažič
župan občine Moravče

Takole se je začelo. V torek, 27. julija, je na Občino poklical občan in sporočil, da je na območje vasi Gabrje pod Limbarsko goro pripeljana velika vrtalna konstrukcija. Takoj zjutraj naslednjega dne sem na ogled poslal dva občinska moža. Ugotovila sta naslednje: na zasebno kmetijsko zemljišče tik ob cesti Vahtenberg–Gabrje je bila postavljena vrtalna garnitura, s katero se je vrtnanje že izvajalo. Na vprašanje, če imajo za vrtnanje ustrezna soglasja (za prevoz težke mehanizacije, bližina komunalnih vodov, vplivno območje plazu itn.), za katera so pristojni občina in njeni koncesionarji, je predstavnik Geodetskega zavoda RS odgovoril, da jih nimajo. Opozorjen je bil, da mora – dokler nima soglasij – vrtnanje prekiniti. Hkrati sta izvedela, da se bodo vrtnanja do konca septembra izvajala po vsej občini.

Poletni Termitov škandal

Skratka, divji zahod: nezakonito vrtnanje državnega Geološkega zavoda. Kar je bilo ob tem še posebej moteče, je bilo to, da sta pri vrtnanju občinska moža zalotila pomočnico direktorja Termita Alenko Pavlin, ki je bila v vlogi »delovodje«. Torej se Termit znova obnaša, kot da je lastnik cele Moravške doline in lahko počenja, kar se mu

MED NEZAKONITIM VRTANJEM DRŽAVNEGA GEOLOŠKEGA ZAVODA SMO VIDELI POMOČNICO DIREKTORJA TERMITA ALENKO PAVLIN, KI JE BILA V VLOGI »DELOVODJE«. TOREJ SE TERMIT SPET OBNAŠA, KOT DA JE LASTNIK CELE MORAVŠKE DOLINE.

zahoče, pri tem pa vztrajno krši zakone. Občina ni bila glede vrtnanja obveščena niti s strani države niti s strani Termita. Odzvali smo se na nujne klice občanov, ki jim ni vseeno, da bodo Moravče spremenili v strupeno jamo brez dna. Takoj smo sprožili akcijo, da od pristojnih državnih organov izvemo, kaj se dogaja, da vložimo protest in zaustavimo to novo Termitovo norost.

OBČANI DOBRO VESTE, DA SE MORATE ZA VSAK POSEG OBRNITI NA OBČINO IN NA KONCESIONARJE ZARADI DOLOČITEV POTEKA KOMUNALNIH VODOV. OČITNO ZA TERMIT TO NE VELJA IN JE DRŽAVA POKLEKNILA.

Najprej so nas »farbali«, da gre za nekakšen evropski raziskovalni projekt. Potem nam je Geološki zavod RS priznal, da jim je naročeno

izvesti 13 vrtin, naročnik vrtnanja pa je podjetje Termit. Od Krjavljev moravške opozicije lahko vedno pričakujemo laž na laž (zadnja v seriji je bila, da sem se prevrnil s službenim avtom – blagor ubogim na duhu ...), tega pa nisem pripravljeno sprejeti od vodje Sektorja za rudarstvo. Pošteni državni uradniki so zatrdili, da brez soglasij vrtnanja ne bi smelo biti. Kot da leva roka države ne ve, kaj dela desna. Ko država državi dokaže, da se vrtnanje ne bi smelo izvajati brez dovoljenj, so vrtalno garnituro pospravili, a le zato, da bi jo preselili na novo lokacijo. **Sramota za to našo ubogo državo.**

Moravče na divjem zahodu

Vsak pošten občan mora za poskusno vrtino za toplotno črpalko ali vodo pridobiti soglasje. Za vsako šolo, vrtec, dom, pločnik, avtobusno postajo, popravilo zidu na pokopališču ... potrebujemo od državnih inštitucij vsaj osem soglasij, ki so glede odmikov in lastništva točna na milimetre. Za vsak prevoz kombajnov dobimo v vednost obvestila o prevozi, za vsak poseg se na občino in koncesionarje obrnete občani za določitev poteka komunalnih vodov. Ko pa gre za Termit, to ne velja in država počepne. Še več: ugotovili smo, da se je omenjeno vrtnanje dogajalo zunaj obstoječega pridobivalnega prostora. Vrtali so 30 metrov zunaj območja pridobivanja mineralnih surovin, na kmetijskem zemljišču, ki je namenjeno zgolj in samo pridelavi kmetijskih kultur!

Zdaj je tudi zadnjemu dvomljivcu jasno, kako resne so razmere v Moravški dolini. Vrtnanja so uvod v izvedbo Termitovih načrtov, ki smo jih že razkrili: odkopati nameravajo celotno vznožje našega turistično-romarskega bisera – Limbarske gore; kopati hočejo na

V ozadju se vidi namestnica direktorja Termita Alenka Pavlin v vlogi »delovodje« nezakonitega vrtnja

NEZAKONITO VRTANJE SE JE DOGAJALO VSAJ 30 METROV ZUNAJ OBSTOJEČEGA PRIDOBIVALNEGA PROSTORA, NA OBMOČJU, KI JE NAMENJENO KMETIJSKIM DEJAVNOSTIM.

Hribcah vsenaokrog znamenite cerkve Žalostne Matere Božje, da bo še bolj žalostna; od Mošenika se bodo širili naprej proti Pečam, da nam še polepšajo zaščiteno območje Nature 2000. S strani države, Termita in večine vaših svetnikov v Občinskem svetu (s svetlo izjemo Neodvisne liste in SLS) smo obsojeni. Obsojeni smo na uničenje Moravške doline, na zastrupitev naravnih virov in na raka.

Se bomo zganili? Če ne bo šlo drugače – boste šli z mano protestirat na cesto? Mi boste malo pomagali v tej bitki za zeleno in zdravo Moravško dolino, ki še zdaleč ni dobljena?

Drage občanke in občani Občine Moravče, zato sem vam napisal pismo, ki sledi.

Odprto pismo župana občankam in občanom občine Moravče

Vteh iztekajočih se dneh zasluženih poletnih dopustov in vročinskih valov (upam, da ne tudi novih koronskih) se lahko v kakšni prijetni senci malo zaustavimo in premislimo stvari v našem življenju za nazaj in za naprej. Tudi sam sem se lotil razmisleka: ker sem po vaši volji župan, imajo pred osebnimi zgodbami prednost razmišljanja o prihodnosti Moravške doline, ene in edine. Kaj bomo storili z njo v naši generaciji, kaj bodo o nas in našem početju sodili naši otroci in vnuki?

Kar mi najprej pade na pamet je to, da moramo našo Moravško dolino ohraniti v njenih lepotah in zgodovinski tradiciji, da bo lahko še naprej temelj našega dobrega življenja, zdravja in prijaznega naravnega okolja. V bližnji prihodnosti lahko s pravo in preudarno strategijo razvoja postanemo vzor Sloveniji. Če stopimo skupaj, smo lahko hitro na poti k cilju najbolj zelene in zdrave slovenske občine. Za to pa za začetek potrebujemo nastanek naše moravške ekološke zavesti.

Ekološka zavest

Ekološka zavest izkazuje naš odnos do narave. ES seboj nosi etiko omejevanja naših posegov v okolje: potrošniška logika uničuje okolje za današnja ugodja brez misli na jutrišnje preživetje, na naše otroke in vnuke. Najprej gre tu za našo lastno ekološko zavest, ki je prenizka: v gozdove in na travnike odmetavamo vse mogoče, še v središču Moravč se včasih ob zabojnikih nameče veliko odpadkov. Tako ne gre več naprej! Z učenjem ekološke zavesti se mora še bolj intenzivno začeti v šoli, ne pa da že šolarji prostodušno smetijo ceste ob šoli in park ob cerkvi. Te reči moramo postaviti na svoje mesto, če hočemo, da Moravska dolina postane priljubljena turistična destinacija, ki nam bo nosila nova delovna mesta. Imamo koše za smeti,

zabojnike za večje odpadke in odvoz kosovnega materiala ter nevarnih odpadkov. Če je vsega tega premalo, povejte, da dodamo.

Potem pa gre seveda za uničevanje narave na veliko, kakršno v občini Moravče izvajata podjetji Termit in Industrija apna Kresnice. To ni moralno sprejemljivo obnašanje. Govorimo o okoljskem kriminalu, ki ga je dopuščala država, o nasilju nad ljudmi in naravo. Takšno nasilje moramo, tako kot drugje po Evropski uniji, moralno obsoditi in kazensko sankcionirati. Načela, norme in vrednote ekološke zavesti morajo postati temeljne družbene usmeritve – tako v Sloveniji kot v Moravčah. Varstvo okolja varuje ljudi, zmanjšuje obremenjevanje okolja in omogoča takšno gospodarjenje z naravo, ki ohranja vire za življenje sedanjih in prihodnjih rodov.

Odgovornost za svoje (ne)delo

Čisto okolje v Moravški dolini je bistveno za zdravje in blaginjo nas vseh, ki živimo v tem naravnem bogastvu. Še posebej v zadnjem desetletju in pol – obdobje se pokriva z mandatom nekega župana, ki ga več ne omenjam – je v našem okolju prišlo do nepopravljivih posledic: čezmernega onesnaževanja okolja z nevarnimi in strupenimi odpadki, presejanja samoočiščevalnih zmogljivosti, zmanjšanja zaloga neobnovljivih virov in izginjanja naravnih

Termit izgubil tudi tožbo proti varuhu pravic občanov Stanislavu Ravnikarju

BESEDILO: OBČINA MORAVČE

Po tem, ko je podjetje Termit doslej po vrsti izgubilo vse tožbe proti županu dr. Milanu Balaziču in tudi Občini Moravče, je Okrožno sodišče v Ljubljani 12. julija zavrglo tudi tožbo Termita proti varuhu pravic občanov Stanislavu Ravnikarju. Podjetje Termit ga je tožilo, ker naj bi kot svetnik Neodvisne liste v svojem nastopu na javni seji Občinskega sveta Občine Moravče 28. aprila letos podal neresnična in žaljiva dejstva, ki lahko škodujejo časti ali dobremu imenu podjetja Termit.

Na seji je svetnik med drugim povedal: »Vas vabim, pridite v mojo pisarno in boste presenečeni nad številom rakavih bolnikov v Zalogu. To sigurno ne bo en podatek, ki bi bil neresničen, veliko smrti, veliko bolnih, celo oba iz iste hiše in to okrog Termita, kar vam bom dokazal. Jaz nikoli ne govorim nekaj, kar ni res. Zato je vaša naloga, da skličete zbor delavcev, pa poveste jasno vašemu vodstvu, zakaj jih obravnavamo, zakaj smo proti njim.« Po mnenju Termita je s tem Ravnikar podjetje obtožil ogrožanja zdravja občank in občanov občine Moravče, saj s svojo dejavnostjo povzroča bolezniraka in smrti.

Zagovornica obtoženega Stanislava Ravnikarja je v ugovoru navedla, da to, kar navaja podjetje Termit kot predmet zasebne tožbe, ni kaznivo

dejanje. V svoji izjavi ni bil žaljiv, saj ni navedel neresničnih in žaljivih dejstev, ampak samo dejstva. Temu je pritrdil tudi senat Okrožnega sodišča v Ljubljani. Iz Termitove zasebne tožbe ne izhajajo znaki očitnega kaznivega dejanja. Ravnikarjevi oceni ni mogoče pripisati kakršne koli žaljive vsebine. Gre le za to, da je Občinski svet Občine Moravče obravnaval okoljsko problematiko, kar je skladno z določbami Zakona o lokalni samoupravi. Dolžnost Občinskega sveta je, da skrbi za varstvo zraka, tal in vodnih virov.

Okrožno sodišče je v zavrnitvi Termitove tožbe prav tako navedlo, da bi takšno sodno obravnavanje izjav člana Občinskega sveta ta organ ohromilo ali mu v celoti onemogočilo izvrševanje temeljnih nalog. Ravnikarjev nastop je imel namen obveščanja javnosti in spodbujanja k razpravi, zato ne more biti predmet kaznivega dejanja.

Na koncu se moramo vprašati, kdaj bo vodstvo Termita srečala pamet. Tudi desetini novih tožb ne kaže nič bolje, toda očitno ima sedanje vodstvo Termita za svoje odvetnike in sodišča dovolj denarja – tudi če izgubljajo vse tožbe po vrsti. Mastni zaslužki vodstva in odvetnikov na eni strani ter nizke plače zaposlenih delavcev na drugi. Do kdaj še?

habitatov. Z volitvami župana leta 2018 ste izbrali drugačno smer razvoja naše občine – trajnostni razvoj. Zato se čutim odgovorne za to, kar delam, tako kot se mora bivša občinska oblast čutiti odgovorno za to, kar ni delala.

Ne gre le za to, da za nazaj saniramo okoljsko katastrofo, ki se nam je zgodila (Termitovo odprto kopanje in zakopavanje strupenih snovi, ki se škodljivo širi v telesa ljudi ter okolje in ogrožanje našega največjega vodnega vira s strani IAK: samo če se v kamnolomu iz kakega stroja ali tovornjaka zgori izlitje 100 litrov nafte, ostane skoraj cela Moravska dolina brez pitne vode). Za naprej se moramo izogniti novim nevarnostim izčrpavanja naravnih virov in

onesnaževanja okolja. Že zdaj lahko ugotovimo, da podjetji Termit in IAK pri uničevanju našega okolja nista imeli – in še vedno nimata – prav nobene mere, niti najmanjše odgovornosti za prebivalce Moravske doline in njenega hribovja. Edina mera je pohlep.

Sonaravni razvoj in nova delovna mesta

Zato je še kako pomembno, da ozavestimo usodno povezanost posegov v prostor in posledičnih katastrofalnih ekoloških posledic. Novo kakovost našega življenja in zmanjševanje razlik med mestom in vasjo v razvitosti bomo dosegli le s čistim okoljem, novimi zelenimi investicijami in turizmom, kar bo nosilo tudi nova delovna mesta. Sonaravno gospodarjenje in podjetništvo sta nekaj povsem drugega kot razmere, v katerih živimo zdaj: zdaj pa živimo v razmerah, ko podjetje Termit nekaznovano uničuje okolje v območju Natura 2000, ki tvori ekološko omrežje na evropski ravni.

V občini Moravče smo se odločili za čisto okolje, saj ima vsak pravico do zdravega življenjskega okolja. V tej smeri – z vse manjšo podporo zdajšnjih svetnikov v Občinskem svetu – vodim našo občino. Pri tem pa lahko meni in sebi celo malce pomagata: Zakon o varstvu okolja v 14. členu določa, da lahko za uresničevanje te pravice državljanji, njihova

društva, združenja in organizacije pred sodiščem zahtevajo, da nosilec posega v okolje ustavi poseg, ko ta – tako kot pri nas – povzroča obremenitev okolja in dokazano ogroža zdravje in življenje ljudi. Termit in IAK kot povzročitelja obremenitve okolja sta odgovorna za preprečevanje neposredne nevarnosti za nastanek okoljske škode in njeno sanacijo.

Zeleni razvoj

Lahko mi očitata, da prenapenjam lok, da ni tako hudo. Toda dejstva in številke govorijo drugače. Termit se obnaša kot naš gospodar, država je neučinkovita, večina v moravškem Občinskem svetu pa se je tako ali drugače prodala umazanemu kapitalu. Če ne bomo ukrepali zdaj, bo jutri prepozno. Naredil bom vse, kar je v moji moči, vendar potrebujem vas, drage občanke in občani. Ko vas nagovarjam, da začnemo resno skrbeti za očiščenje in ohranjanje Moravške doline, to ne pomeni, da bomo zato ustavili naš razvoj. Nasprotno, pospešili ga bomo, vendar v pravi smeri.

Skrb za okolje in zdravje ljudi gre tesno skupaj z razvojem gospodarstva in kmetijstva, ki uporabljata napredne tehnologije. Nova zelena delovna mesta so nam na dosegu roke, toda temu novemu moramo zagotoviti prostor. Ta prostor pa nastaja tako, da se omejuje in prekinja s starimi praksami zastrupljanja narave in ljudi ter okoljskim ogrožanjem celotne naše doline.

Drugače ne gre: ali bo Moravska dolina zeleni raj, v katerem bomo dobro živeli – ali pa bomo slovenska in evropska luknja za nevarne in strupene odpadke (z vsemi znanimi posledicami za naše zdravje in prihodnost naših otrok) pa se boste odločili vi, drage občanke in občani. V prijetni poletni senci velja malo razmisliti.

Vaš župan, dr. Milan Balažič

Ali barbarstvo ali očiščenje in ozdravljenje?

BESEDILO: BRANIMIR MIKULAŠ, FOTOGRAFIJA: BRANKA BIZJAN

Srce me boli, ko se vsako jutro na poti v službo vozim za težkimi tovornjaki, ki v Moravško dolino še kar naprej vozijo nevarne strupene odpadke. Ti tovornjaki, ki Moravčanom vozijo bolezen in smrt, so takoj prepoznavni. In razkurjen sem, ker je ta naša uboga država na tem področju tako neučinkovita in plen umazanega kapitala. Kot da so vse naše prošnje, zahteve in protesti bob ob steno.

Ne le za slovensko, gre za evropsko sramoto in za v nebo vpijoč primer skrajne neodgovornosti. Moralno sprevržene ljudi, ki služijo na račun naših boleznih in uničenih narav, preprosto moramo zaustaviti. Ne vem, o čem drugem naj še pišem. Saj imamo kar naprej nove pridobitve in otvoritve, toda vse to zbledi, vse to izgubi smisel, če nam bodo do konca zastrepili Moravško dolino in jo uničili.

Moravska voda

Načeloma sta Moravska dolina in njeno hribovje bogata z vodnimi viri. Toda glede na trenutne naše sposobnosti (da jih povečamo, gradimo nov vodni vir Ples 2), ki so omejene z dejavnostjo dveh onesnaževalcev – spomnimo se samo vodni vir med osnovno šolo ter Sotesko, zgrajen z evropskimi sredstvi, nad katerim je Termit izkopal novo ogromno jamo, tako da umazane površinske vode pronicajo v podtalnico – že živimo preko svojih zmožnosti. Kratkoročna rešitev tega problema je črpanje še večjih količin vode iz naših podzemnih vodnih zalog. Če ne ustavimo onesnaževanja izcednih voda, ki uničujejo podtalnico, potem ne bomo našli trajnostne rešitve za našo oskrbo z vodo. Zaloga čiste vode ni pomembna zgolj za vzdrževanje čistega okolja, temveč tudi za obstoj življenja samega. Danes je na svetu dve milijardi ljudi brez dostopa do pitne vode. Zaradi onesnaževanja našega vodnega bogastva pa se razmere samo še poslabšujejo. Jutri smo lahko zaradi skrajno neodgovornega početja vodstva Termit na vrsti mi. Potrebe po vodi bo potrebno v prihodnje pametno omejevati na tak način, da bomo povečali učinkovitost njene rabe. Zavedati se je namreč treba, da vsak človek za svoje preživetje na dan potrebuje 18 do 22 litrov vode; pri nas pa v povprečju na posameznika pora-

bimo od 400 do 500 litrov vode. Čista sladka voda je naravna dobrina, ki je pogoj za življenje, mi pa našo rečico Drtijščico nespametno uporabljamo za prevažanje nevarnih strupenih snovi iz Termitove deponije Drtija, kar škoduje zdravju ljudi in onesnažuje podtalne vode. In to ob dejstvu, da je na našem planetu sladke vode le nekaj odstotkov, dostopne pa je še precej manj. V zadnjih 100 letih se je poraba vode povečala šestkrat. Hitro naraščanje števila prebivalstva v naši dolini in grožnja podnebnih sprememb nas lahko ob nespremenjenih slabih ekoloških razmerah pripelje do velike krize z oskrbo pitne vode. Da do tega ne bi prišlo, bomo prisiljeni tudi pri nas uvesti evropsko načelo trajnostnega razvoja »povzročitelj obremenjevanja in onesnaževanja plača stroške sanacije«.

Moravško zdravje

Slaba kakovost moravškega okolja, na katero vplivajo onesnaževanje tal, vode, zraka, težke kovine, formaldehidi, fenoli in druge kemikalije neposredno vpliva na precejšen porast rakavih bolezni, bolezni dihal, srca in ožilja, bolezni živčnega sistema, reproduktivne težave in duševno zdravje. Astmi, alergijam in nekaterim vrstam raka, ki so posledica našega onesnaženega okolja, so izpostavljeni zlasti otroci. Po oceni Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) lahko okoljskim dejavnikom, ki vplivajo na razvoj bolezni, pripišemo med 15 in 20 odstotkov vseh smrti in od 18 do 20 odstotkov izgubljenih aktivnih let življenja.

Določene skupine našega prebivalstva v Moravški dolini so še posebej ranljive. Otroci, starejši in tisti z nižjimi dohodki so na udaru zaradi svojega zdravstvenega, socialnega in izobrazbenega položaja, dostopnosti do zdravstvenih storitev in dejavnikov življenjskega sloga. Glede slednjega velja opozoriti, da težke kovine v Termitovih izcednih vodah – poleg rib – potencialno ogrožajo tudi okoliška tla, kar bi lahko ogrozilo tudi v bližini pridelano hrano. Rastline težke kovine nalagajo večinoma v koreninah, manj v steblih in listih, najmanj pa v plodovih in semenih. Zato je največ tveganja v pridelavi korenovk. Solatnice pa so izpostavljene predvsem vplivom onesnaženega zraka, ki z vetrom iz odprtih Termitovih kopov prenaša mikrodelce rakotvornega kremenčevega peska.

Problematično je tudi spiranje nevarnih snovi v podtalnico. Kot vemo, so najpogostejše nevarne snovi, ki jih najdemo v naših tleh, težke kovine (kadmij, cink, svinec, krom, nikelj, baker itn.), fluoridi, fenoli, mineralna olja. Zato je moravska voda strogo nadzorovana, da ne bi presegla mejnih vrednosti. Če bomo v Moravški dolini hoteli v prihodnje piti čisto vodo, bo potrebno njeno onesnaževanje ustaviti in Termitovo deponijo spremeniti v zaprti sarkofag.

Stara modrost

Naše moravške okoljske nesreče izhajajo iz napačnega prepričanja, da je človek gospodar narave, ki jo lahko neomejeno izkorišča in uničuje. To je stališče vodstva podjetja Termit in njegovih znanih političnih zagovornikov, bivšega župana in lokalne SDS. Mi nasprotno izhajamo iz prepričanja, po katerem je človek del narave in je zato dolžan z njo spoštljivo ravnati. Izhajamo iz zavedanja o medsebojni povezanosti in soodvisnosti vseh delov živega in neživega sveta. Človek ni dvignjen nad naravo, ampak je le eden od sestavnih delov narave. To spoznanje se lepo ujema z vednostjo naših prednikov, ki smo jo povečini zavrgli. Če bi mogli, bi nam rekli tole: »Povejte svojim otrokom to, kar smo mi svojim: narava je njihova mati. Karkoli se zgodi zemlji, se zgodi tudi vam. Narava ne pripada človeku, človek pripada naravi. Človek ni ustvaril narave, je samo njen del. Karkoli naredi naravi, naredi sebi.«

Stara modrost, ki nas navaja na premislek: čemu nezavarovana dejavnost kopanja kremenčevega peska in zasipavanja z nevarnimi odpadki, če nam večini v Moravški dolini ta poslabšuje kakovost življenja in zaradi onesnaževanja ogroža zdravje? Čemu takšen gospodarski razvoj, če pa gre v napačno smer? Sredi poseljene pokrajine smo priča skrajni degradaciji okolja, zastrupljanju tal, vode in zraka, zdravstveni ranljivosti naših ljudi, razvojni blokiranosti, socialni izključenosti in okoljski prikrajšanosti celotne občine. Če ob teh dejstvih ostajate brezbrizni, nekaj ni v redu.

Če hočemo ustaviti onesnaževanje, se moramo odpovedati svojemu dosedanjemu lahkomišelnemu ravnanju. V prvi vrsti k temu pozivam lastnike Termite in IAK, ki ne bodo mogli več nadaljevati s škodljivim obnašanjem in izigravanjem pravil za svoje kratkoročne dobičkonosne koristi – medtem ko Moravčani izgubljam. Ne bomo več dopustili, da si ti lastniki na račun življenja in zdravja vseh prebivalcev moravske občine kujejo svoje bogastvo. Oglejte si samo njihove vile in prestižne avtomobile, plačane z našimi boleznimi in tudi smrtmi.

Uveljavitev načela previdnosti tudi v Moravški dolini

Morda se še spomnite, kako je pred dvema letoma takratni minister za okolje in prostor grozil, da v kolikor na deponiji Drtija ne bodo našli ničesar od tega, kar je govoril župan dr. Milan Balažič, potem bo moral sam iz lastnega žepa plačati raziskavo. Seveda je raziskava odkrila še mnogo hujše stanje, kot smo predvidevali. Takšno ministrovo obnašanje sodi v nek drug svet, nikakor ne v civilizirano Evropo, hkrati pa dokazuje, da smo doslej v Sloveniji imeli predvsem ministre proti okolju. V tem se je

še posebej izkazal zadnji minister Andrej Vizjak.

V drugih državah – članicah Evropske unije je glavno načelo evropske okoljske politike previdnostno načelo. To načelo terja, da je treba delovati preventivno, torej prej, preden pride do ekološke katastrofe (bivša občinska oblast je pri nas delovala tako, da je to katastrofo omogočila), škodo pa mora plačati povzročitelj (doslej so škodo na zdravju in lastnini nosili okoliški prebivalci). Načelo previdnosti pravi, da se v primeru, da obstaja nevarnost resnih in nepopravljivih škodljivih učinkov na okolje in zdravje ljudi, pomanjkanje strokovnih analiz ne sme uporabiti kot razlog, da se odložijo ukrepi za njihovo preprečevanje. Mi pa te analize imamo, cel kup jih je, in vse dokazujejo eno in isto: da sta zdravje Moravčanov in naša narava resno ogrožena.

Ogrožena zato, ker smo pozabili modrost naših prednikov in omogočili prosto pot profitnim furijam umazanega kapitala.

Naš odziv na moravško okoljsko katastrofo (Termitove deponije in izkopi, Gradiško jezero in kamnolom Dešen-Ušenišče 2) je glede na to, kaj se je dogajalo v preteklih dveh desetletjih, kajpada pozen, upam pa, da ni prepozen. Posledice so že tu in vemo, da bodo v prihodnosti – tudi če takoj dokončno ustavimo onesnaževanje in izkopavanje – samo še naraščale. Ali bomo ustavili ogrožajočo, nevarno in strupeno dejavnost ter jo izgnali iz naše doline ali pa bo ta dejavnost v prihodnjih letih izgnala prebivalce Moravške doline. Ali barbarstvo nad ljudmi in naravo ali očiščenje narave in ozdravljenje ljudi, srednje poti ni.

PRIJAVA

NAZIV KRŠITELJA

Iak, Industrija Apna Kresnice, d.o.o. Kresnice 14, 1281 Kresnice

MESTO KRŠITVE

Iak, Industrija Apna Kresnice, d.o.o.
Kamnolom Ušenišče; Ušenišče 2

OPIS KRŠITVE

1.) Prekomerno prašenje

Kršitve so se izvajale v danes dne 10.08.2021 (slike v prilogi). Na to kršitev opozarjamo že več let in zahtevamo konkretno ukrepanje (ne samo finančne kazni, katerim se IAK d.o.o. samo posmehuje na račun našega zdravja) !!!

Radi bi opozorili, tudi da mora podjetje IAK d.o.o. tudi izvajati ukrep močenja cest, ki jih uporablja za transport kamenja, da se zmanjša možnost prašenja. Tega ukrepa se ne izvaja!

2.) Miniranje neskladno z rudarskim projektom

Vidno na sliki 1 v prilogi je neskladna širina etaže z predvidenim načinom izkoriščanja, kateri je opisan v rudarskem projektu. Zaradi maksimalnega izkoriščanja surovine, IAK d.o.o. izvaja miniranje na način da so etaže nevarne. Rudarski inšpektor, ki je odgovoren za to področje, mora takoj prepovedati izkopavanje na tem območju, saj je ogroženo življenje delavcev.

Trenutni sistem preprečevanja prašenja ne deluje! Predlagamo da se podjetju prepove izvajanje mletja kamenja ter transporta surovine dokler ne investirajo v sistem, ki bo zagotavljal zanesljivo skladno delovanje. Če se bo to nadaljevalo še vedno trdimo, da se bomo krajani Dešna zadušili zaradi aktivnosti podjetja IAK d.o.o. !

Krajani Dešna prosimo pristojne institucije za ukrepanje!

Prav tako pa Vas prosimo, da nas v zakonsko določenem roku obvestite o vaših ugotovitvah.
Dešen, 11. 8. 2021

Priloga: -034367-IAK-kamnolom Ušenišče2_SKLEP

*Nevarna etaža zaradi
prekomernega miniranja,
10. avgust 2021*

*Prašenje na dan
10. avgust 2021*

*Prašenje na dan
10. avgust 2021*

*Prašenje na dan
10. avgust 2021*

Gasilski tabor v PGD Peče

BESEDILO: EVA JANČIGAJ, FOTOGRAFIJE: EVA JANČIGAJ, BLAŽ JESENŠEK

Od 13. do 15. avgusta je v okviru PGD Peče odvijal prvi gasilski tabor. Tabora se je udeležilo 32 otrok iz PGD Peče. Tabor je potekal v večnamenski stavbi v Pečah in na športni ploščadi pred njo.

V petek so otroci spoznavali gasilska vozila celotne gasilske zveze, in sicer iz društev Peče, Moravče, Krašče, Vrhpolje in Velika vas so pripeljala operativna vozila in jih otokom tudi predstavili. Po večerji je sledil pohod (Goričane–Koseze–Ravne–Peče), na katerem so otroci spoznali hidrant in omaro za cevi. Na koncu pohoda so iskali skriti zaklad.

V soboto smo zgodaj vstali (6.30), pojedli zajtrk in se z avtobusom odpravili v Kandršče, kjer smo si ogledali muzej in čudovit film, ki so ga posneli njihovi gasilci. Pokazali so, zakaj je vredno biti gasilec. Predstavili so tudi svoje vozilo in »oldtajmrsko« gasilsko vozilo. Potem smo se odpeljali v Center za zaščitno in reševanje Domžale, kjer smo spoznali vozila poklicnih gasilcev in njihovo stavbo. Poklicni gasilci so nas peljali s svojim najnovejšim vozilom in nam pokazali, kaj vse se je potrebno na intervencijski poti dogovoriti, spuščali smo se tudi po pravem gasilskem drogu. Nato smo se odpravili v gostišče Peterka na kosilo. Sledil je počitek in priprava na vodne igre. Tu se je za malce nesrečno izkazala obljuba s tekmovanjem, ko smo mentorji otrokom obljubili, da nas bodo po uspelem gasilskem taboru lahko škropili z vodo. Kot kaže otroci na takšne obljube ne pozabijo in so si mentorje kar pošteno privoščili.

Ko smo se preblekli je sledilo tekmovanje trojic, kjer smo merili čas, v katerem ekipa izbije tarčo. Med tekmovanjem so nas obiskali župan Občine Moravče dr. Milan Balažič, predsednik Gasilske zveze Moravče tov. Ivan Lebar in predsednica mladinske komisije GZ Moravče Lidija Vozel. Vsi so otroke nagovorili in se udeležili tekmovanja. Sledil je piknik, poroke in »pokaži kaj znaš«. Ves prosti čas smo popestrili s harmoniko, na katero je igral Matevž Mars, in kitaro Tinkare Mlekuž.

V nedeljo smo pospravili stvari, se še malo družili. Polni vtisov in dobre volje smo odšli domov. Tako otroci kot mentorji smo veseli, da smo doživeli tako lep vikend.

Pečani smo znova dokazali, da znamo stopiti skupaj in se podpreti tudi v takšnih projektih, kot je otroški gasilski tabor!

Zahvaljujemo se mentorjem Robiju Jesenšku, Evi Jančigaj, Blažu Jesenšku, Anžetu Klopčiču, Janiju Avblju, Alenki Kos in Katji Kos za mentorstvo in čuvanje mladine, Danijelu Malu in Davidu Stenku za pomoč pri pripravi tabora in prevozu hane, Luciji Klopčič in Špeli Avbelj za skrb za čistočo doma, Boštjanu Malu za nudenje prve pomoči. Gostišču Peterka za kuhanje in pripravo hrane. Hvala tudi Slovenski vojski za izposojlo ležalnikov in tušev.

PGD Peče vabi na prevzem novega gasilskega vozila, ki bo v soboto, 4. septembra 2021, ob 19. uri na športni ploščadi v Pečah.

Na pomoč.

Čistilna akcija v Tuštanju

Besedilo: Romana Humar

VDruštvu krajanov Tuštanj smo v soboto, 24. aprila, izvedli čistilno akcijo. Očistili smo širšo okolico kraja. Pri organizaciji smo upoštevali takrat veljavna pravila, zato udeležba ni bila tako množična, kot smo bili vajeni v preteklosti.

Ugotovili smo, da je bila čistilna akcija več kot potrebna, saj vsi opažamo, da se je v zadnjih letih zelo povečalo število smeti, predvsem ob prometnih cestah. To nas zelo žalosti in težko razumemo to početje. Kljub temu da poznamo kar nekaj ljudi, ki svoj sprehod po kraju združijo s pobiranjem smeti, je le-teh še vedno zelo veliko.

Zato smo se v društvu odločili, da bomo izvedli čistilne akcije večkrat v letu, saj nam ni vseeno, v kakšnem okolju živimo. Upamo, da bo naša dejavnost vzbudila vsaj malce slabe vesti tistim, ki brezvestno mečejo smeti skozi okna svojih avtomobilov in se bo količina smeti vsaj malo zmanjšala.

Polsnikov dol v spominu

BESEDILO: VOJKA REBOLJ, FOTOGRAFIJA: RAJKO GOSTIČ

VPolsnikov dol so nemški vojaki 18. junija 1943 pripeljali iz begunjskega zapora deset mož in jih ob drevesih ustrelili. Na mestu žalostnega dogodka je bil leta 1946 postavljen spomenik z imeni žrtev okupatorjevega nasilja.

Združenje borcev za vrednote NOB Moravče na tem mestu pripravi spominsko svečanost v okviru svojih dejavnosti vsakih nekaj let, ker je na Moravškem spomenikov več. Letos je bil torej kraj spomina Ples, Polsnikov dol. Zaradi napovedane-

ga slabega vremena je bila spominska svečanost predstavljena za en teden. Dan, ki je bil določen, je bil prijetno sončen.

Prireditve se je začela s poklonom slovenski himni. Zapel jo je Kvartet Krt, ki so ga obiskovalci prireditve slišali še v pesmih: Padel je, padel mlad partizan, Počiva jezero v tihoti, Prečuden cvet je v grapi črni, Slovenski partizan in Domovina naša je svobodna. Matjaž je recitiral pesmi Karla Destovnika Kajuha in Rudolfa Maistra. Člani združenja in svetnica Brigita Barlič so položili venec k spomeniku. Predsednik združenja Martin Rebolj je v govoru povedal, da se s takšnimi prireditvami spominjamo ljudi, ki so, vedoč, da lahko zgubijo vse, tudi življenje, delali za partizanski odpor in da je bil odpor proti nacifašizmu nujen boj za obstoj slovenstva, socialni in kulturni boj. Da se zbiramo na srečanjih,

ki pomenijo spomin in hvaležnost pa tudi svarilo pred ponovnimi vojnami. Slavnostna govornica prof. dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZB NOB Slovenije, je navezala spomin tudi na današnji čas, ko je celo rdeča zvezda moteča in je štiriletna vojno proti tujim zavojevalcem odrinjena, kakor da nima pomena, čeprav je terjala številne žrtve slovenskega naroda in v svetu uživa spoštovanje in priznanje.

Organizator se zahvaljuje obiskovalcem in praporščakom za obisk, PGD Moravče in Andreju Lazarju za pomoč in sodelovanje, Polsnikovi družini za gostoljubje in skrb za urejenost spomenika, nastopajočim za lepo izvedbo in Rajku za fotografiranje. Pri Polsnikovich so se obiskovalci zadržali na družinju še dolgo in po odzivu sodeč so bili zadovoljni s spominsko prireditvijo, posebej z govorom slavnostne govornice.

Ekскурzija zeliščarske sekcije DU Moravče v Žiče

BESEDILO: JOŽI SMOLE PETERKA, FOTOGRAFIJA: KATJA IZ ŽIČ

Že jutro je naznanilo, da bo dan, ki je pred znanimi, s soncem obsijan. Ta dan smo se člani zeliščarske sekcije DU Moravče odpravili na ogled zeliščnega vrta Majnika Žiče.

Na zeliščnem vrtu Majnika sta nas sprejeli gospa Majda in gospa Katja. Predavanje je potekalo v duhu dopolnjevanja in utrjevanja našega predhodnega znanja o zdravilnih zeliščih. Na predavanju smo izvedeli še veliko novosti, s katerimi smo obogatili naše dosedanje znanje in vedenje o učinkovinah zdravilnih zelišč. Dodatno znanje, ki smo ga pridobili na predavanju, bomo z veseljem vnašali v naš vsakdan in prenašali naprej, saj zeliščarstvo postaja pomemben dejavnik v našem vsakdanjem življenju. Narava nam ponuja veliko dobrega in zdravilnega, le sprejeti in razumeti jo moramo. Predvsem pa spoštovati, saj so zelišča vrec zdravja, če jih pravilno uporabljamo. Z gospo Majdo smo se na koncu predavanja sprehodili skozi njihov zeliščni vrt in se še dodatno poučili o rastlinah, ki rastejo pri njih. Z veseljem nam je povedala vse, kar nas je zanimalo. Postregli so nas z okusnim in aromatičnim čajem in zeliščnim namazom na pirinem kruhu.

Po predavanju smo se zadovoljni odpeljali na Čerjakovo gorco, ki se nahaja med vinogradi nad Žičami. Tam nas je pričakala prijazna gospodinja in nas postregla s tradicionalnim kosilom. Žiče so gručasta vas v objemu mogočnih pohorskih gozdov. Zaradi samostana Žička kartuzija so Žiče poznane po vsej Sloveniji.

Ker nam je čas dopuščal, smo se ustavili še v Žalcu. Žalec je bil zaradi svoje lege že od nekdaj pomembna postojanka, kar se odraža v pestrosti kulturnih in zgodovinskih znamenitosti. Sprehodili smo se po starem mestnem jedru do obrambnega stolpa, ki stoji poleg cerkve sv. Nikolaja. Zgrajen je bil v začetku 16. stoletja in predstavlja edini ohranjen del nekdanjega tabornega obrambnega obzidja. Stolp je bil obnovljen leta 2002, poleg njega pa so posadili potomko najstarejše vinske trte na svetu z mariborskega Lenta. Poleg stolpa se nahaja park zeliščnih in aromatičnih rastlin, ki z vzorčnimi primerki vabi na ogled.

Z ogledom starega mestnega jedra v Žalcu smo zaključili našo ekscurzijo in se odpravili proti Moravčam. Udeleženci ekscurzije so ocenili, da je bil dan, namenjen ekscurziji, popoln.

Rokodelski kotiček

BESEDILO: BOJANA DORIČ, FOTOGRAFIJE: BOJANA DORIČ in DRUGI ROKODELCI

Pomagali smo jezerski vili

Rokodelke in rokodelci Moravske doline smo znani po vsej Sloveniji, saj svoje izdelke radi predstavimo ljubiteljem rokodelstva.

Tradicionalne rokodelske spretnosti in znanja smo pripravljene deliti z vsemi, ki jih cenijo in nas povabijo v svoje kraje. Tako smo se odzvali tudi prijaznemu vabilu občine Dobrovnik.

V sklopu čezmejnega projekta Tele-ka-land je bil vzpostavljen »pravljичni park« ob Bukovniškem jezeru, ki se nahaja v občini Dobrovnik, na skrajnem severovzhodu Slovenije. Zavod za turizem in okolje Dobrovnik je tudi letos organiziral dvodnevni »pravljичni« dogodek Festival jezerska vila.

Bukovniško jezero je tudi sicer zelo prepoznavna turistična točka, ki ponuja številne možnosti za sprostitev: sprehode, počitek, piknike, športne aktivnosti in ribolov. V gozdčičku, ki se razteza ob jezeru, stoji kapelica svetega Vida, nedaleč od nje pa je izvir z vodo, ki ima, po ljudskem izročilu, izjemno moč in zdravilne učinke. V gozdu ob Bukovniškem jezeru je 26 energetskih točk blagodejnega in zdravilnega sevanja, ki vabijo k sprostitvi in tako prispevajo h krepitvi življenjske

spretnosti in izdelke. Festival je potekal 17. in 18. julija 2021. Predstavili smo se s samostojno razstavo pletarskih, lesenih, pletenih in polstenih izdelkov ter rož iz krep papirja. Za obiskovalce smo pripravili dve delavnici:

moči. Nedaleč se nahaja tudi tropski vrt, kjer si lahko ogledate raznobarne orhideje in druge eksotične rastline, ki uspevajo v tropskem podnebnju. Razlogov za obisk te čarobne slovenske regije je res veliko.

Rokodelci pa smo se julija tja podali, da bi obiskovalcem Bukovniškega jezera v času Festivala jezerska vila predstavili naše rokodelske

izdelovanje rož iz krep papirja in polstenje. Med prijatelji iz Prekmurja smo se odlično počutili, saj so nas razvajali s pristrčnim gostoljubjem in kulinaricnimi dobro

tami, ki so jih pripravili prav za nas. Naše delo pa je posnela tudi ekipa oddaje RTVS »Mostovi - Hidak«.

Za vzdušje so poskrbeli izvrstni glasbeniki, ki so igrali na cimbele in violino ter peli stare prekmurske pesmi.

Na Bukovniško jezero smo se vrnili še avgusta, prav tako na povabilo Zavoda za turizem Dobrovnik in pripravili enodnevno razstavo rokodelskih izdelkov.

Počitniške rokodelske delavnice

Počitniške rokodelske delavnice so dobrodošla popestritev dolgih vročih počitniških dni za otroke, ki počitnice preživljajo doma, na taborih ali različnih letovanjih.

Rokodelke Moravske doline smo v mesecu avgustu sodelovale na počitniški delavnici v Litiji in na tretjem konjičkovem taboru na Ranču Pr' Osolet.

V Litiji smo bile v torek, 17. avgusta na delavnici v Mestnem muzeju Litija, v organizaciji MC Litija in ob sodelovanju z Društvom U3 Litija in Šmartno. Branka in Bojana sva pripravili in vodili delavnico pletenja s prsti. Ob 10. uri so se v prostorih Mestnega muzeja Litija začeli zbirati mladi različnih starosti. Vsem je bilo skupno, da imajo radi ročne spretnosti, želijo čas preživeti v družbi vrstnikov in spoznati nekaj novega.

Po uvodnem pozdravu in predstavitvi, sva razložili tehniko pletenja. Vsak je izbral klopko volne in začel po navodilih plesti. Hitro so se naučili tehnike in kmalu so izpod spretnih prstov nastali razno-barvni šali, zapestnice in okrasni pasovi. Posamezne izdelke smo polepšali z barvnimi gumbi, nekateri pa so sklenili, da bodo izdelke dokončali doma.

Naslednji dan, v sredo, 18. avgusta, pa se nama je pri vodenju delavnice na tretjem konjičkovem taboru Pr' Osolet pridružila še Marija. Na taboru so številni mladi v naravi, v objemu travnikov in gozdov ter v družbi konj, preživljali avgustovske počitniške

dni. Delavnico pletenja smo imeli v večernem času in kljub utrujenosti od celodnevni dejavnosti, so radi sodelovali in vsak se je na koncu lahko pohvalil z ličnim izdelkom.

Mladi na obeh delavnicah so bili zadovoljni z izdelki in predvsem ponosni, da so se tako hitro naučili plesti. Rokodelke pa smo bile zadovoljne, da smo svoje znanje prenesle na mlade, ki jih to zanima. Obenem sem prepričana, da smo jim polepšale dan.

Ponovni nagrajenci likovnega natečaja

BESEDILO in FOTOGRAFIJI: ANA GERČAR

Tudi v letošnjem letu je bil naš vrtec vključen v projekt Eko vrtec. Ker nam je narava blizu, smo v sklopu projekta v skupini Čebelice, v katero so bili vključeni otroci stari tri do štiri leta, izvajali res veliko dejavnosti. Projekti so se zaključili, mi pa smo preko igre intenzivno skozi vse leto pri njih sodelovali in se udeležili nagradnih natečajev, pri katerih smo si letos prislužili kar dve nagradi: **1. in 3. nagrado v kategoriji vrtcev.**

Pri natečaju »Mlekastično«, v katerem je sodelovalo preko 80 ustanov (vključno z OŠ, srednjimi šolami ...), smo z otroki spoznavali mlečno pot na raznovrstne načine.

Ob branju knjig z eko vsebino pri projektu "Ekobranje za ekoživljenje" (kjer je sodelovalo preko 200 ustanov) smo koroško ljudsko pravljico Hvaležni

medved povezali z naslednjimi temami.

Z otroki smo preko pesmice Čebelica avtorja Janeza Bitenca spoznavali čebele, njihov način življenja in pomembnost le-teh za naš obstoj z opraševanjem rastlin in tudi pridelavi medu, ki je za ljudi pomemben tudi v vsakdanji kulinariki.

Nadalje smo spoznavali medveda,

saj je

sladkosnedeč prav tako kot mi navdušen nad uživanjem medu.

Vodilo oz. naše sporočilo lika

Sladkosnedečega medveda s čebelami je: **Meda polna**

skleda – varujmo čebele in naš

planet. Osredinili smo se na energijo

v telesu – torej v energijo, ki jo ob zdravi prehrani proizvaja telo. Energijo za

življenje nam med drugim daje tudi hrana.

Vnos medu v naše telo nam tudi daje energijo. Otrokom smo skušale približati idejo, da v kolikokrat bomo varovali naše čebele, jih ohranjali žive, da bodo lahko opraševale naše rastline, jim bomo s tem pomagali pri pridelovanju medu.

Z varovanjem in pozornostjo do čebel bomo varovali tudi nas in naše zdravje – ter sledili eko geslu »Varujmo naš planet«.

Tek na Limbarsko goro

nedelja, 19. september 2021, ob 11. uri

Start: Zolog pri Moravčah; Cilj: Limbarsko goro
dolžina proge: 5,1 km; višinska razlika: 395 m

Vabilo je namenjeno pretežno tekačem. Zaželjena je predprijava (8 EUR) preko prijavnega obrazca na spletni strani teknolo.dklimbarskogoro.si. Tam najdete tudi razpis z natančnejšimi navodili.

Potrebno bo upoštevati ukrepe za preprečevanje širjenja corona virusa. Velja PCT pogoj.

Zaradi trenutnih razmer v državi si organizator pridržuje pravico do sprememb.

DKLimbarskaGora

Branje po olimpijskem načelu

BESEDILO: BERNARDA MAL

Za nami so nadvse uspešne, celo najuspešnejše letne olimpijske igre v zgodovini slovenskega športa. Ni lepšega občutka v življenju posameznika, ko se na prsih zasveti medalja in ves svet navdušeno slavi dosežek in športnika.

Toda medalje so le tri v vsaki športni panogi, vsem drugim športnikom pa je v ponos to, da so bili izbrani in so sodelovali na najprestižnejšem športnem dogodku. Olimpijsko načelo: važno je sodelovati ... so potrdili tudi letošnji slovenski športniki v izjavah na sprejemu v Ljubljani. Izpostavljali so neprecenljive izkušnje, ki jim bodo koristile na nadaljnji športni poti, in doživetje vzdušja, ko se znajdeš na enem mestu z ljudmi, ki se trudijo za isti cilj. Zakaj torej medalja ni edini dosežek? Zakaj tudi Cankarjevo priznanje ni edini dosežek? Preprosto: vsako napredovanje je samo po sebi že dosežek. In napredovanje v jeziku je življenjski dosežek za vsakega posameznika in za skupnost. Vabljeni torej k branju in tekmovanju za Cankarjevo priznanje po olimpijskem načelu: važno je sodelovati ...

razpoke v družinskih odnosih in stiske, ki jih mladostniki rešujejo s pobegom v igranje videoiger ali z nadzorom pri hrani. To je zanje poskus odgovora na notranji nemir, za nas pa glasen klic na pomoč.

So ta odstopanja v slovenski družbi, tudi svetovni, le odraz epidemije, ki nas omejuje? Je morda razloge iskati v medijih, sistemskem nasilju, družbenem redu, izgubi nekaterih večnih vrednot? Uh, koliko možnosti za raziskovanje!

Čeprav še uživajte v zasluženih počitnicah, pa bo morda kdo izmed vas že posegel po kateri izmed zgoraj navedenih knjig in se jeseni predal raziskovanju in napredovanju v rabi slovenščine. Za osvojitve Cankarjevega priznanja ali napredovanje v rabi jezika. Za napredovanje v razvoju kompetenc sodelovanja, skupinskega dela, izražanja stališč,

Državna komisija za tekmovanje v znanju slovenščine za **Cankarjevo priznanje** je oblikovala naslov tekmovanja **VEDRE BLIŽINE MED NAMI** in izbrala besedila za šolsko leto 2021/2022:

1. vzgojno-izobraževalno obdobje – MEHURČKI

Šolsko tekmovanje: marec 2022

1. razred: Saša Vegri: Jure kvak kvak

2. in 3. razred: Andrej Skubic: Babi nima več telefona

2. in 3. vzgojno-izobraževalno obdobje

Šolsko tekmovanje: november 2021

4. in 5. razred: Nataša Konc Lorenzutti: Kakšno drevo zraste iz mačka

6. in 7. razred: Andrej Rozman Roza: Predpravljalice in popovedke

8. in 9. razred: Nataša Konc Lorenzutti: Gremo mi v tri krasne (**šolsko in regijsko**)

Janja Vidmar: Elvis Škorc, genialni štor (državno)

Ivan Cankar
(1876 - 1918)

Tekmovalci preberejo izbrano knjižno delo, se o njem z mentorjem pogovarjajo in ga raziskujejo, pišejo besedila in ga aktualizirajo glede na učni načrt, svoje znanje in izkušnje. Na tekmovanju napišejo besedilo, ki zajema vedenje o avtorju in delu, poznavanju zgodbe in predvsem lastnem premisleku o prebranem.

Da bo odločitev za branje lažja, naj zapišem, da je letošnja tema knjige za 8. in 9. razred nadvse aktualna – soočanje osnovnošolcev in srednješolcev z osamljenostjo, zasvojenostmi, boleznimi, neučinkovitostjo v komunikaciji v družini in izkušnji medvrstniškega srečanja. V spremni besedi med drugim preberemo: *V romanu je nazorno prikazano, kako neučinkovita komunikacija med starši in otroki ter odsotnost v odnosnem in čustvenem smislu vodita v različne oblike težav. Zgodbe v njem kažejo na*

razmisleku o drugačnih mnenjih, uporabi izobraževalne tehnologije ...

Vabljeni na branje po olimpijskem načelu!

Izziv za jezikovne sladokusce

Vse, ki boste brali knjigo *Gremo mi v tri krasne*, vabim, da odkrijete »strašno« jezikovno napako, ki se v knjigi ponavlja. Namig: nedoločnik, namenilnik.

Jezikovni pomenki

Vejica - mala nadloga z velikim pomenom

Vejica je ločilo. Ime samo pove, da ločuje posamezne dele sporočila med seboj. Za natančno in čutno uporabo vejice ni dovolj le poznavanje pravopisnih pravil. Zanesljivi uporabniki postanemo, ko naredimo številne zapise in začnemo prepoznavati mesta, ki zahtevajo postavitve vejice. Pri rabi vejice zagotovo drži, da vaja dela mojstra. In tudi to, da postavljanje po posluhu, še zdaleč ni dovolj zanesljivo.

Zelo zabavno je v e-sporočilih prebrati zapis **Lep pozdrav, Bernarda**, saj pomeni, da samo sebe pozdravljam. Pravilen zapis je namreč **Lep pozdrav**

Bernarda

Prav tako je silno dvomljivo, če »luškano« gospo nagovorimo **Hvala, lepa gospa**. ali **Hvala lepa, gospa**. Ženski nečimrnosti vsekakor bolj godi prvi zapis, saj dobi zahvalo in pohvalo svoji lepoti; v drugem zapisu pa le zahvalo. Upam, da vas ta zapis zabava in nikakor ne straši.

Kako torej z vejico?

Vejico zapisujemo:

- pri naštevanju v povedi
- pri naštevanju po alinejah
- v večstavčnih povedih
- v povedih s pastavkom
- v povedih s polstavkom
- v premem govoru
- v besedni zvezi
- v abecednem seznamu
- v dopisu
- v števnih

Vejico zapisujemo levostično, to je takoj za besedo brez presledka (... **levostično, to** je ...).

Vsak od naštetih položajev zahteva podrobnejši pregled. Tokrat si podrobneje pogledjmo rabo vejice pri naštevanju v povedi in naštevanju po alinejah.

Naštevaje v povedi

Vejico pišemo med deli povedi, ki jih naštevamo; ti deli so besede, besedne zveze ali stavki. V tem položaju pa vejice **ne zapišemo pred** vezniki **in, pa, ter**, pred **okrajšavami in ločilom tri pike**.

Primer 1:

Mojca, Marko, Matic in Meta so že oddali nalogo. Za to nalogo potrebujete športne copate, topla oblačila, nepremočljiv nahrbtnik in dopoldansko malico.

Izdelali boste nalogo, s katero boste opisali svoj kraj, tako da bo predstavljen obiskovalcem in se bodo z veseljem podali v naše kraje.

Zelo pogosto pisci zapisujejo vejico pred ter in pa. Pred ter je vejica le v primeru vrinjenega stavka (Oče je zapustil svoje otroke, **ki so bili še nedorasli**, ter odšel v svet.). Pred veznikom pa v pomenu veznika in vejice ne zapišemo (Odšel **je pa se** ni ozrl po domačih.).

Primer 2:

Pravilno: Na izlet bodo odšli Nejc, Neža, **Naja idr.**

Napačno: Na izlet bodo odšli Nejc, Neža, **Naja, idr..**

Vejice torej ne zapišemo pred okrajšavami (idr., ipd.) Če je okrajšava napisana na koncu povedi, ne dodamo še ene pike kot končnega ločila.

Primer 3:

Pravilno: Med počitnicami sem obiskala nekaj prijateljev, sorodnikov, **sošolcev ...**

Napačno:

Med počitnicami sem obiskala nekaj prijateljev, sorodnikov, **sošolcev...**

Med počitnicami sem obiskala nekaj prijateljev, sorodnikov, **sošolcev**

Pred tremi pikami naredimo presledek. Na koncu povedi, če so zadnje ločilo tri pike, ne dodamo še ene (četrt) pike.

Vejica pri naštevanju po alinejah

Kam bomo postavili vejico, je odvisno od dolžine naštevalnih enot.

Primer 1:

Stavčni členi so:	Stavčni členi so:	Stavčni členi so:
• osebek	• osebek,	• osebek,
• povedek	• povedek,	• povedek,
• predmet	• predmet in	• predmet in
• prislovna določila	• prislovna določila.	• prislovna določila.
Pravilno	Pravilno	Napačno

Pravilna zapisa sta 1. in 2. Izberemo zapis z vsemi ločili, torej vejico in piko na koncu, ali brez vseh ločil. Nikoli pa med seboj ne mešamo 1. ali 2. zapisa.

Primer 2:

Vsak dan v prehrano vključimo:

- ogljikove hidrate: testenine, kruh, krompir;
- zelenjavo: solata, paradižnik, kumare;
- sadje: jabolko, breskev, češnje.

Obstajata vsaj dva načina:

1. Zavzetost in odgovornost za izdelavo naloge s končnim izdelkom.

2. Lenobnost z izogibanjem in izdelovanjem z najmanjšim vložnim naporom.

Če so naštevalne enote daljše in bolj zapletene, jih lahko zaključimo s podpičjem ali piko za vsako naštevalno enoto. Izbrano ločilo uporabimo za vse naštevalne enote in jih med seboj ne mešamo.

Veliko veselja z novim znanjem pri iskanju ustreznega mesta za postavitve vejice vam želim.

Prva pomoč za poletne dni

BESEDILO: AJDA LALIČ

Četudi se ob izidu te številke avgust že preveša v september, se poletje in z njim povezane nezgode še ne poslavlja. Vsi vemo, da v poletnih mesecih veliko več časa preživljamo na prostem, s tem pa je povezanih kar nekaj specifičnih tipov nezgod in nenadnih obolenj, na katere moramo biti pozorni. V tokratni rubriki vam torej ponujamo nekaj nasvetov za nudenje prve pomoči ob nezgodah in obolenjih, ki se kaj hitro lahko pripetijo tudi v toplih zgodnje-jesenskih dneh, ko se marsikdo še odpravi na dopust.

Utopitev

Prva oblika nezgode, ki najbrž vsakomur pade na pamet ob misli na morje ali plažo, je utopitev. Ne glede na vso preventivo in opozorila je to žal še vedno precej pogost pojav, se pa zaradi boljše osveščenosti prebivalstva vse več primerov utopitve konča s pozitivnim izidom.

Nekaj osnovnih nasvetov glede varnosti ob in v vodi:

- Predvsem pri kopanju v zelo mrzli vodi (jezera, reke) telo postopoma privadite na spremembo temperature – ne skačite v mrzlo vodo povsem razgreti.
- Ne glede na globino vode, nikoli ne puščajte otrok ob vodnih površinah brez nadzora. Otrok se lahko utopi že v zelo plitvi vodi!
- Ne zanašajte se na razne pripomočke, kot so vodne blazine, rokavčki in podobno, saj ne nudijo varnosti v vodi – še vedno potrebujemo previdnost in nadzor.
- Izogibajte se plavanju takoj po jedi in po uživanju alkohola.
- Nikoli ne skačite v vodo tam, kjer ne morete oceniti njene globine – v motno vodo, na neznanih območjih, v plitvini.
- Upoštevajte vremenske razmere in se ob nevihtnem dogajanju umaknite iz vode.
- Na daljše plavalne razdalje se nikoli ne odpravljajte sami.
- Bodite previdni pri hoji ob vodi – predvsem v gorah ob strugah rek, kjer je podlaga večkrat mokra in spolzka.
- Vedno spoštujte naravo in njeno moč – ne precenjujte svojih sposobnosti na brzicah in v razburkanih ali hitro tekočih vodah.

Kljub upoštevanju zgoraj naštetih nasvetov pa vseeno lahko pride do nezgode. Velikokrat pride do utapljanja zaradi utrujenosti ali trenutne slabosti. Če opazite utapljajočo se osebo, dobro premislite o svojih sposobnostih za reševanje le te iz vode. Utopljajoča se oseba namreč v bitki za življenje

velikokrat ravna nagonsko, to pomeni, da brca in grabi okrog sebe vse, česar bi se lahko oprijela. Če niste dovolj močni ali dovolj dobri plavalci, se lahko hitro znajdete v težavah tudi sami. Zato je najbolje, če se reševanja loti ali več očividcev ali pa uporabite kakšen manjši čoln, gumenjaki, lahko tudi sup ali podobno, na kar se lahko utapljajoči opre. Če je oseba že nezavestna, jo nemudoma izvlečemo iz vode. Pokličemo na 112.

Prva pomoč pri utopljenecu je sledeča:

1. Sprostimo dihalno pot in poslušamo, če oseba diha (več o tem si preberite v številki 4/2021, ko smo pisali o oživljanju).
 2. Če oseba **zanesljivo** diha, jo obrnemo na bok v položaj za nezavestnega. Če oseba ne diha, začnemo z oživljanjem.
 3. Vedno začnemo s petimi vpihi, s katerimi pljuča napolnimo z zrakom in iz njih iztisnemo vodo. Po petih vpihih lahko utopljenec izbruha vodo, a ni nujno, da je s tem zadeva rešena. Umetno dihanje damo tako, da zvrnemo glavo poškodovanca nazaj (sprostimo dihalno pot), s prsti zapremo njegov nos, z usti objamemo njegova usta in močno vpihnemo. Po začetnih petih vpihih počakamo nekaj sekund in opazujemo obraz utopljenca. Če je oseba vodo izbruhala, ponovno poslušamo njeno dihanje. Če diha, jo damo v položaj za nezavestnega.
 4. Če se utopljenec na prvih pet vpihov ni odzval, nadaljujemo z oživljanjem po sistemu 30 stisov prsnega koša in 2 vpiha. Kot smo pisali v 4. številki NMD, po novih smernicah umetno dihanje za laike ni več potrebno, je pa teh prvih 5 vpihov izjemnega pomena, zato jih toplo priporočamo. Za lastno zaščito lahko uporabite maske ali folije za umetno dihanje, ki so priložene vsaki avtomobilski prvi pomoči.
 5. Kaj pa uporaba AED? Kot smo izvedeli v prvi rubriki o prvi pomoči, je AED učinkovit, ko pride do fibrilacije srca, česar pri zastoju srca zaradi prenehanja dihanja (kar je utopitev in vse ostale zadušitve) načeloma ni. Ampak ker nikoli ne vemo, zakaj je prišlo do utopitve (lahko je plavalca obšla slabost zaradi srčnega infarkta), uporabimo AED, če je ta na voljo. Pred uporabo utopljenca prestavimo na čim bolj suho površino in ga vsaj malo obrišemo, da ni povsem moker in bomo lahko nanj pritrdili elektrode. Nato nadaljujemo z običajnim postopkom uporabe AED.
 6. Prva pomoč pri utopitvi otrok je povsem enaka kot pri odraslih, saj pri otrocih v vsakem primeru začnemo oživljanje s petimi vpihi.
- Kar je še pomembno, je to, da izredno hitro reagiramo. Prva pomoč po utopitvi je najuspešnejša, če jo nudimo v prvih dveh minutah po utopitvi. Že po petih minutah pade možnost preživetja na zgolj 25%, po 10 minutah pa le na 1%.

Prva pomoč pri piku žuželk

Piki žuželk v našem prostoru niso prevelika grožnja, saj nobena od žuželk v Sloveniji (in bližnji okolici) s svojim strupom ne predstavlja večje grožnje, razen če nas piči več žuželk naenkrat ali pa smo na pik žuželk alergični. Mnogi postanejo alergični na pike žuželk (in tudi ostale stvari!) šele kasneje v življenju, zato te možnosti ni povsem za zanemariti.

- Po piku čebele odstranimo želo in mesto pika **hladimo**.

- Po piku ose ali sršena v prvih petih minutah mesto pika **grejemo**, nato pa oteklino hladimo.

Razen blažje bolečine in kasnejšega srbenja bi se morale težave končati; če pa se razvije alergija na pik, je stvar lahko zelo resna.

Alergijske reakcije

Alergijske reakcije lahko doživimo po piku žuželk, zaužitju določene hrane, vdihovanju raznih snovi in podobno. Ker se alergije lahko pojavijo tudi kasneje v življenju, moramo biti na znake hudih alergijskih reakcij zelo pozorni in prepoznati njihovo resnost.

- Najpogostejše so kožne spremembe; koprivnica, izpuščaj, srbečica, oteklina.

- Prebavne motnje; driska, bruhanje (predvsem po alergijskih reakcijah na hrano).

- Motnje na dihalnih poteh; kihanje, kašljanje, smrkavanje, zatekanje sluznice nosu in ust.

Pri kožnih spremembah, ki so precej pogoste in največkrat niti ne vemo, kaj je sprožilo alergijsko reakcijo, največkrat pomaga uporaba mazila ali Claritine, ki se ga v lekarnah dobi brez recepta. Prebavne motnje so večja težava, če so hujše narave, npr. bruhanje in driska trajata dlje časa, zato pride do dehidracije in drugih zapletov. V primeru dolgotrajnih težav poiščemo zdravniško pomoč. Za pozno poletni in jesenski čas so značilne predvsem zastrupitve z gobami, zato je treba biti pri gobarjenju previden in nabirati gobe, ki jih res dobro poznamo.

Najresneje pa moramo ukrepati ob sumu na anafilaktični šok – to je najhujša alergijska reakcija, ki je za bolnika lahko usodna, če pomoč ne pride pravočasno. Resno skrbeti nas mora, ko začnejo zatekati koža in sluznice obraza, kar lahko privede tudi do zapore dihalne poti.

Kako ukrepamo?

1. Odstranimo alergen, če vemo, kaj to je; če vemo, da je oseba alergična na neko živilo, ga odstranimo iz ust, če je alergična na pik, odstranimo želo – to ne bo rešilo težave, ampak bo preprečilo nadaljnjo izpostavljenost alergenu. Težava je v tem, da včasih

ne vemo, kaj točno je alergen, saj reakcija lahko nastopi več ur, celo dni po izpostavljenosti, zato je ta korak velikokrat nemogoče izvesti.

2. Osebo posedemo ali poležemo v udoben položaj in opazujemo njeno dihanje, pokličemo nujno medicinsko pomoč. Osebi ne dajemo ničesar jesti ali piti!

3. Preverimo, če ima oseba pri sebi zdravilo. Alergiki imajo velikokrat pri sebi zdravilo bodisi v obliki tablete, največkrat pa EpiPen – injekcijo z adrenalinom. Če oseba zmore, si sama aplicira zdravilo, sicer ji ga apliciramo mi. Sledimo navodilom na embalaži. V primeru EpiPena (na fotografiji) odstranimo moder pokrovček/varovalo in z enim odločnim gibom udarimo z oranžno konico v stegensko mišico obolelega, kamor se sproži igla. EpiPen držimo v tej poziciji približno 10 sekund, da se adrenalin aplicira. Najbolje je, da to naredimo na golo kožo, saj tkanina hlač lahko spodnese aplikator, ki je po proženju igle neuporaben. Načeloma apliciranje EpiPena čez jeans ali kakšno podobno ne drsečo tkanino ne bi smelo predstavljati težave, a svetujem, da vseeno raje slečete hlače in aplicirate na golo kožo, če je to le mogoče.

1. Oblikujte pest okoli EpiPen-a in izvlecite modro varovalo

2. Oranžni konec močno potisnite v zunanji del stegna, da klikne in ga zadržite 10 sekund

4. Če oseba pri sebi nima zdravila, jo opazujemo in v kolikor pride do prenehanja dihanja, začnemo z oživljanjem. Dobro je tudi, da ostanemo na liniji z reševalci, saj nam lahko svetujejo, kako ukrepati.

Vročinska kap

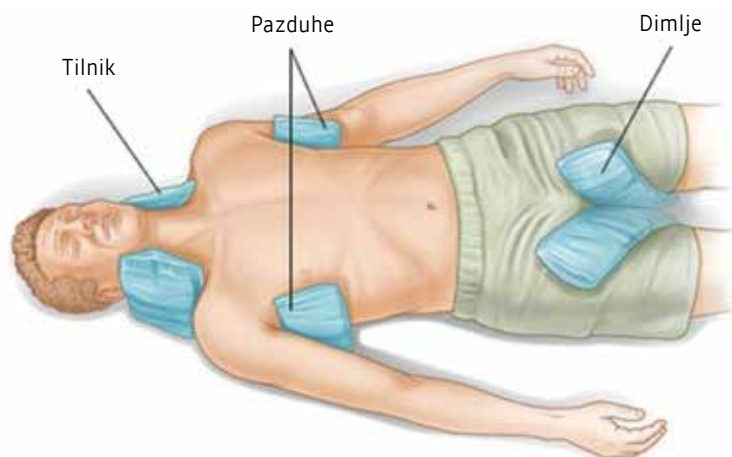
Pojav, ki je značilen za vroče mesece, je tudi vročinska kap. V zadnjem času vse večkrat poslušamo o primerih hišnih ljubljencev in žal tudi otrok, ki

so podlegli zaradi zaprtosti v vroč avtomobil – to je vročinska kap.

Do nje lahko pride največkrat pri starejših ljudeh, športnikih, delavcih na prostem in otrocih. Razlog je predolga izpostavljenost vročini, lahko tudi dehidracija, uživanje alkohola in kofeina v kombinaciji z visokimi temperaturami.

Znaki vročinske kapi so zožene zenice, vroča in suha koža (se ne poti več), visoka telesna temperatura, migotanje pred očmi, slabost, motnje zavesti, pospešen utrip, glavobol.

Vročinska kap je prav tako stanje, ki zahteva hitro ukrepanje. Najprej je potrebno začeti s hlajenjem telesa; osebo se postavi v senco, se jo poškopri z mrzlo vodo, položi v kad z mrzlo vodo, vendar moramo biti pozorni, da ne naredimo prehitre razlike v temperaturi! Zelo učinkovito je tudi hlajenje z obkladki v dimljah, pod pazduhami in na tilniku. Če je bolnik pri zavesti, lahko pije hladne napitke. Vsekakor pokličemo nujno medicinsko pomoč in ves čas preverjamo življenjske funkcije. Pri najhujših primerih vročinske kapi lahko pride tudi do zastoja srca, takrat pa seveda pričnemo z oživljanjem.

Vsaka izčrpanost v poletnem času pa ni vročinska kap. Poznamo tudi zgolj vročinsko izčrpanost, ki je sicer enako neprijetna, a manj urgentno stanje kot vročinska kap. Poglavitna razlika med stanjema je, da se pri vročinski izčrpanosti bolnik močno poti, ima mrzlo kožo, šibek srčni utrip, vrtoglavice in velikokrat čuti tudi mišične krče. V tem primeru je prva pomoč podobna – pitje tekočine, hlajenje, umik v senco in seveda opazovanje bolnika, če se stvar poslabša.

Naredite vse, da se tem težavam izognete!

Poleg zgoraj naštetih stanj je poletje čas, ko lahko pride še do cele palete poškodb, ki so posledica večje aktivnosti in predvsem vključevanja v razne športne in druge dejavnosti, ki jih čez leto nismo tako zelo vajeni.

Zato pri vsem skupaj velja opozoriti, da se vsega, česar se lotite, lotite pripravljeni in v skladu s svojimi sposobnostmi. K športnim aktivnostim pristopajte dobro kondicijsko in tudi sicer opremljeni, spremljajte vremenske napovedi in opozorila strokovnjakov ter predvsem pijte dovolj tekočine, najbolje vode, in zaužijte dovolj hrane. V poletnih časih namreč do izčrpanosti prihaja tudi zato, ker nam mnogokrat zaradi vročine ne prija jesti, telo pa za ohlajanje porabi veliko energije, še zlasti če smo fizično aktivni. Prvi korak prve pomoči lahko torej naredite sami, če pazite nase in svoje najbližje.

Uživajte v poletju in toplih dneh!

Nesnice na prodaj!

Prodamo jarkice (mlade kokoši), rjave in leg-horn bele. Naše nesnice so zdrave in zaščitene proti osmim boleznim. Brezplačna dostava v Krtino in Moravče, po dogovoru tudi na dom.

Kmetija Šraj, Poljčane
Naročila: 031 751 675

KMETIJA ŠRAJ

Porast mišje mrzlice v Sloveniji

BESEDILO: NIJZ

Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje smo letos v Sloveniji zaznali porast primerov mišje mrzlice, kar se odraža tudi v večjem številu hospitalizacij in obravnav bolnikov.

Hemoragična mrzlica z renalnim sindromom oziroma mišja mrzlica je akutna nalezljiva bolezen, ki jo povzročajo hantavirusi. Bolezen se z glodavca na človeka prenese z vdihavanjem virusov, ki so v izločkih glodavcev, bolezen pa se ne prenaša s človeka na človeka.

Bolezniški znaki se običajno pojavijo od 2 do 4 tedne po okužbi, lahko pa vse od nekaj dni do dveh mesecev. Bolezen se začne nenadoma z visoko vročino, mrzlico, močnim glavobolom in bolečinami v ledvenem predelu in trebuhu. Pojavijo se motnje vida, bolečine pri gibanju očesnih zrkel, očne veznice so močno pordele, bolnik je v obraz rdeč, kot bi bil opečen po sončenju. Kasneje pride do nenadnega padca krvnega pritiska, pojavijo se motnje zavesti, krči, krvavitve v koži in sluznicah in akutna odpoved ledvic. Okrevanje lahko traja več tednov ali mesecev.

Kleti, drvarnice, na pol zapuščene hiše so narav-

na okolja, kjer bivajo glodavci in jih onesnažijo z urinom, blatom ali slino, predstavljajo vir okužbe za ljudi. Največkrat je vir okužbe aerosol, ki nastane ob pometanju, čiščenju ali delu v dalj časa zaprtih pomožnih prostorih, ob rušenju starih objektov, delu na polju in ob aktivnostih v gozdu. Posebej izpostavljeni so kmetovalci in gozdni delavci.

Mrtve miši, ki so kronično okužene z virusom mišje mrzlice, predstavljajo tveganje za zdravje ljudi, če pri stiku in odstranjevanju mrtvih glodavcev/miši ne upoštevamo navodil za varno odstranjevanje. Posamezno poginulo miš ali drugega poginulega glodavca lahko občani zakopljejo, sežgejo ali odložijo med preostale komunalne odpadke. Večje količine poginulih miši naj občani zapakirajo v biološko razgradljivo neprepustno embalažo in se obrnejo na Veterinarsko higiensko službo Nacionalnega veterinarskega inštituta.

Nasveti za preprečevanje okužb z virusom mišje mrzlice

1. Preprečevanje okužb doma:

- Glodavcem preprečimo dostop v hišo.
- Varno odstranjujemo ostanke hrane, da ne privabljammo glodavcev.
- Izvajamo redno deratizacijo.

MIŠJA MRZLICA

Kaj je mišja mrzlica?

Mišja mrzlica je akutna nalezljiva bolezen, ki jo povzročajo virusi, imenovani hantavirusi.

Kdaj in kje najpogosteje pride do okužbe?

- Bolezen se običajno pojavlja v pomladansko - poletnih in jesenskih mesecih.
- Okužimo se lahko pri opravih na vrtu, polju ali v gozdu,
- pri čiščenju mest, kjer so vidni sledovi in/ali iztrebki glodavcev (kleti, podstrešja, skladišča),
- pri taborjenju in kopanju, zlasti na divjih kopališčih.

Kako bolezen poteka?

- Bolezniki znaki se običajno pojavijo 2 do 4 tedne po okužbi, lahko pa vse od nekaj dni do dveh mesecev.
- Bolezen se začne nenadoma z visoko vročino, mrzlico, močnim glavobolom in bolečinam v ledvenem predelu in trebuhu.
- Pojavijo se motnje vida, bolečine pri gibanju očesnih zrkel, očne veznice so močno pordele, bolnik je v obraz rdeč, kot bi bil opečen po sončenju.
- Kasneje pride do nenadnega padca krvnega pritiska, pojavijo se motnje zavesti, krči, krvavitve v koži in sluznicah in akutna odpoved ledvic.
- Okrevanje lahko traja več tednov ali mesecev.

Kako se okužimo z mišjo mrzlico?

- Virus kroži predvsem med glodavci, kot so miši, voluharji in podgane
- Bolezen se z glodavca na človeka prenese preko vdihavanja virusov, ki se nahajajo v izločkih glodavcev.
- Bolezen se ne prenaša s človeka na človeka.

Več informacij o porastu mišje mrzlice najdete na naslednji povezavi:

<https://www.nijz.si/sl/porast-misje-mrzlice>,

podatki spremljanja mišje mrzlice v Sloveniji pa so objavljeni na spletni strani:

<https://www.nijz.si/sl/tedensko-spremljanje-hemoragicne-mrzlice-z-renalnim-sindromom-hmrs>

KAKO SE ZAVARUJEMO?

Preprečevanje okužb doma

- Glodavcem preprečimo dostop v hišo.
- Varno odstranjujemo ostanke hrane, da ne privabljamo glodavcev.
- Izvajamo redno deratizacijo.
- Pred čiščenjem prezračimo prostor tako, da na stežaj odpremo vsa okna in vrata za najmanj 30 min.
- Pripravimo raztopino klornega razkužila, kjer eno enoto razkužila (npr. Varikine), zmešamo z devet enotami vode.
- Površine, kjer so iztrebki ali mrtve miši, razkužimo s pomočjo razpršila, v katerem je pripravljeno razkužilo. Razkužilo naj deluje najmanj 5 min.
- Pri delu si zaščitimo roke z rokavicami iz lateksa.
- Po končanem razkuževanju in čiščenju odstranimo uporabljene rokavice v vrečko za smeti med splošne komunalne odpadke ter si roke temeljito umijemo z vodo in milom.

Preprečevanje okužb pri bivanju in delu v naravi

- Pazimo, da zaščitimo hrano in pijačo pred glodavci in odstranimo ostanke hrane.
- Hrane ne puščamo na tleh.
- Ne pijemo vode iz izvirov v naravi.
- Ne poležavamo in posedamo na golih tleh.
- Skrbimo za higieno rok.
- Pazimo na svoje osebne stvari in jih ne puščamo dlje časa nezaščitene na tleh.
- Pri delu, pri katerem se zelo praši, uporabljamo zaščitno masko.

NIJZ
Naravna zdravila

- Pred čiščenjem prezračimo prostor tako, da na stežaj odpremo vsa okna in vrata za najmanj 30 min.

- Pripravimo raztopino klorovega razkužila, kjer eno enoto razkužila (npr. Varikine), zmešamo z devet enotami vode.

- Površine, kjer so iztrebki ali mrtve miši, razkužimo s pomočjo razpršila, v katerem je pripravljeno razkužilo. Razkužilo naj deluje najmanj 5 min.

- Pri delu si zaščitimo roke z rokavicami iz lateksa.

- Po končanem razkuževanju in čiščenju odstranimo uporabljene rokavice v vrečko za smeti med splošne komunalne odpadke ter si roke temeljito umijemo z vodo in milom.

- Pri delu, pri katerem se zelo praši, uporabljamo zaščitno masko.

Če zbolite z znaki, ki ustrezajo mišji mrzlici, poiščite zdravniško pomoč in zdravniku povejte, da ste bili izpostavljeni dejavnikom tveganja za okužbo z virusom mišje mrzlice.

2. Preprečevanje okužb pri bivanju in delu v naravi:

- Pazimo, da zaščitimo hrano in pijačo pred glodavci in odstranimo ostanke hrane.

- Hrane ne puščamo na tleh.

- Ne pijemo vode iz izvirov v naravi.

- Ne poležavamo in posedamo na golih tleh.

- Skrbimo za higieno rok.

- Pazimo na svoje osebne stvari in jih ne puščamo dlje časa nezaščitene na tleh.

Jutra se začnejo s tisoč gibi šole zdravja

BESEDILO in FOTOGRAFIJA: BOJANA DORIČ

Šola zdravja je nevladna organizacija, ki združuje ljudi z namenom, da z jutranjo vadbo na prostem v vseh letnih časih krepijo telo in duha. V maju je v Moravčah začelo jutro z vadbo 1000 gibov kar lep število udeleženk, ki si želimo, da naše telo ostane fizično in psihično kar najbolj aktivno.

Vsako jutro se ob 8. uri zberemo na velikem parkirišču za avtobusno postajo. Po uvodnem pozdravu se postavimo v krog in z ogrevanji začnemo vadbo. Vaje vodiva Ivica in Bojana, ki si prizadevava, da bi vsaka udeleženka kar najbolj pravilno izvedla vaje. Želiva tudi, da bi lahko vsaka v primeru odsotnosti sedaj vodečih, vodila vaje. To nam vsem skupaj kar dobro uspeva.

Po 30 minutah, ki minejo v sproščeni in obenem zavzeti vadbi, se naše druženje zaključí s klepetom

o najrazličnejših vsakodnevnih temah. Večkrat si privoščimo tudi prvo jutranjo kavico v bližnjem lokalu.

Ob razgovorih ugotavljamo, da nam je to novo druženje popestrilo vsakdan, obenem pa utrjujemo in tkemo nove medsebojne vezi. Domača opravila z lahkoto opravimo, saj se pri jutranji telovadbi razgibamo in nobeno opravilo nam ni težko.

Vabimo, da se nam pridružite vsi, ki želite kar najbolj aktivno in zdravo preživljati obdobje življenja, ko so redne službe in obveznosti že za nami.

Vloge za otroški dodatek, vrtec, štipendije

BESEDILO: CENTER ZA SOCIALNO DELO

Če imate te pravice že priznane, ni potrebno vlagati nove vloge – razen če so nastale spremembe.

Avtomatično podaljšanje pravic iz javnih sredstev

Ob prihajajočem novem šolskem letu 2021/2022, bomo centri za socialno delo odločali o podaljševanju letnih pravic iz javnih sredstev (otroški dodatek, državna štipendija, subvencija vrtca, subvencija malice/kosila) avtomatično po uradni dolžnosti. Staršem ni potrebno oddajati novih vlog, če nimajo nobenih sprememb.

Novost za letos je informativni izračun. Z informativnim izračunom se začasno odloči o upravičenosti do pravice, njeni višini in obdobju upravičenosti. Opozarjamo, da se bodo informativni izračuni najprej izdajali za pravico do otroškega dodatka, subvencije vrtca, subvencije malice in subvencije kosila. Informativne izračune ali odločbe boste straši prejeli od avgusta dalje predvidoma do konca oktobra.

Nova vloga

Novo vlogo oddajo straši osebno, v nabiralnik na CSD, po pošti, e-pošti ali preko e-uprave na center za socialno delo ko:

- pravico **uveljavljajo prvič** – oddajo vlogo na obrazcu »Vloga za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev«

(dostopna na povezavi: e-uprava.gov.si-področja-vloge);

- uveljavljajo **ново** pravico za naslednjega otroka - oddajo vlogo na obrazcu »Vloga za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev« (npr. za otroke, ki bodo prvič pričeli obiskovati vrtec septembra, starši, ki želijo uveljavljati subvencijo vrtca, vložijo vlogo v avgustu);

- vpisujejo otroke v prvi razred osnovne šole, oddajo »Obrazec za sporočanje sprememb« (dostopen na povezavi: e-uprava.gov.si-vloge-dokumenti) le v primeru, ko jim pravice potečejo **izven** meseca avgusta oz. otroka izpisujejo že prej iz vrtca in imajo v vrtcu še vsaj enega otroka. V primeru, da pravice potečejo avgusta, spremembe ni potrebno sporočati, saj bo o tem odločeno z avtomatičnim podaljšanjem pravic s septembrom.

Roki za odločanje

- Rok za izdajo odločb o pravicah iz javnih sredstev je 2 meseca. Ker v obdobju od avgusta do oktobra centri za socialno delo odločamo o povečanem številu pravic, lahko prihaja do zamud;

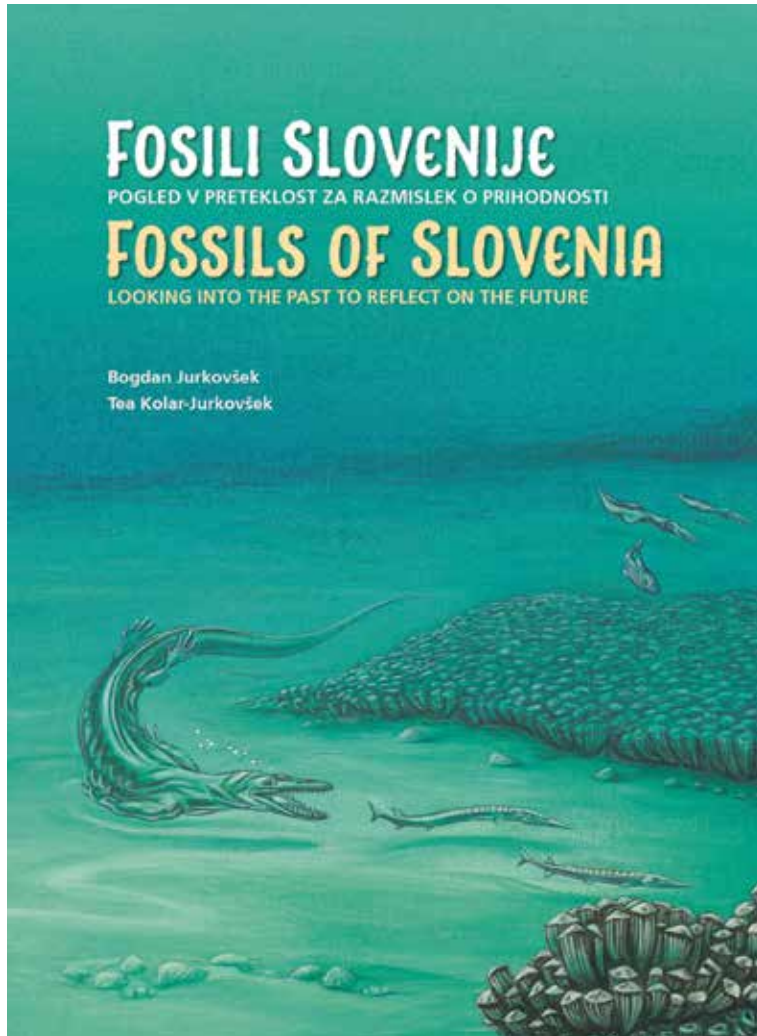
- V primeru zamud bomo javnost, šole in vrtce o tem obveščali.

Družinam, ki bi bile zaradi zamud pri odločbi za letne pravice, v izjemnih materialnih stiskah, bomo na centru za socialno delo svetovali druge oblike pomoči v izogib poglabljanja socialnih stisk.

Monografija Fosili v Sloveniji

BESEDILO: BLAŽ ZARNIK

Ob 75-letnici je pri Geološkem zavodu Slovenije izšla pregledna monografija (263 strani) velikega formata z naslovom *Fosili Slovenije – Pogled v preteklost za razmislek o sedanjosti*. V njej nas avtorja dr. Bogdan Jurkovšek in dr. Tea Kolar-Jurkovšek, ki že desetletja uspešno rešujeta vprašanja s področij paleontologije in regionalne geologije, popeljeta s pomočjo fosilov skozi celotno geološko zgodovino Zemlje v čas, ko so pred mnogimi milijoni let nastajale tudi kamnine moravške občine.

dotaknila tudi nekaterih drugih pomembnih nahajališč fosilov v okolici Moravč, ki so podrobneje opisana v tej knjigi.

Čeprav gre za delo, ki temelji na znanstvenih dognanjih mnogih slovenskih in tujih geologov, je napisana na splošno razumljiv način primeren za vsakogar, ki ga zanima naravoslovje in zgodovina Zemlje. Skozi uvodna poglavja nas avtorja popeljeta od najzgodnejših začetkov paleontologije do sodobnega razumevanja fosilov, njihovega nastanka, pomena za geologijo in za razvoj sodobne evolucijske misli. Glavni del je namenjen pregledu geoloških obdobij Zemljine zgodovine s pomočjo makrofosilov, torej tistih, ki so vidni že s prostim očesom brez optičnih ali elektronskih pomagal.

Ob prepoznavanju načina življenja nekdanjih organizmov, njihovih združb in okolja, v katerem so živeli, ter razmer ob njihovi smrti in kasnejši fosilizaciji, so predstavljeni nekateri ključni geološki

Pogled na pisane miocenske plasti, stare 20 milijonov let, na severni strani opuščene odkopa kremen. peska Drtija (l. 1988).

Debela lupina ostrige iz Drtije kaže na toplo in plitvo morje v času njenega življenja pred 20 milijoni let.

Če je nekoč veljalo, da je sedanjost ključ za razumevanje preteklosti, danes v geologiji povsem enakovredno velja tudi druga paradigma, ki uči, da je preteklost (v številnih primerih) ključ za razumevanje sedanjosti (pa verjetno tudi za predvidevanje prihodnosti). Med preteklostjo in prihodnostjo je v geološkem smislu le trenutek sedanjosti, v katerem se je znašla naša civilizacija.

Avtorja sta Moravčanom že poznana

Oba avtorja poznamo izpred dveh let, ko sta na predavanju v Moravčah ob predstavitvi knjige *Konodonti Slovenije* opozorila na eno najzanimivejših slovenskih nahajališč fosilov v triasnih plasteh pri vasi Prikrnica. Tedaj sta se v predavanju

dogodki, od lokalnih in regionalnih do globalnih, ki so krmarili razvojne poti živega sveta vse do danes.

V knjigi, ki je v celoti prevedena v angleški jezik in bogato ilustrirana, so na 33 tablah prikazani izključno slovenski fosili iz starega, srednjega in novega zemeljskega veka. Med njimi zasedajo pomembno mesto fosili iz neposredne okolice Moravč, ki so bili najdeni v miocenskih plasteh s kremenčevim peskom in premogom, velike okamnele školjke v triasnih plasteh iz kamnoloma Dešen in tudi številni fosili iz neposredne bližine moravške občine. Med njimi so zagotovo pomembne fosilne rastline iz karbonskih plastih pri Litiji in miocenska fosilna obala z luknjami kamnovrtov na Vačah.

Besedilo spremljajo fotografije nahajališč in risbe, predvsem pa nekatere prvič predstavljene

Fosilne školjke v kamnolomu nad vasjo Dešen dokazujejo, da so tamkajšnji apnenci nastajali v morju pred okoli 210 milijoni let.

originalne upodobitve pradednega življenjskega okolja, akademske slikarke Barbare Jurkovšek.

V tem obsežnem delu s pomenljivim podnaslovom »Pogled v preteklost za razmislek o prihodnosti« avtorja izpostavljata tudi vprašanje, kaj se nam obeta, zlasti v zvezi s podnebnimi spremembami. Ljudje smo nesporno postali v izjemno kratkem času ključna geološka sila sedanjosti, ki kljub navidezni nepremagljivosti s svojim početjem prehitavamo čas, ki nam je kot vretenčarski vrsti še na razpolago.

BREZPLAČNI PREVOZI ZA STAROSTNIKE V OBČINI MORAVČE - S SRCEM NA POTI

PROSTOFER
PROSTOVOLJNI ŠOFER

Občina Moravče je pristopila k vseslovenskemu humanitarnemu projektu za mobilnost starejših PROSTOFER in v letu 2021 za izvedbo zagotovila finančna sredstva ter vozilo, s katerim se izvajajo brezplačni prevozi starejših občanov.

Uporabnik prevoza mora imeti svojo zaščitno masko in si mora pred vstopom v avto in ob izstopu iz avta obvezno razkužiti roke.

Če bo zaradi poslabšanja epidemioloških razmer prišlo do sprememb pri izvajanju prevozov starejših, vas bomo o tem obveščali preko objav na občinski spletni strani www.moravce.si.

Komu je namenjen Prostofer?

Brezplačni prevozi so namenjeni vsem tistim starejšim, ki:

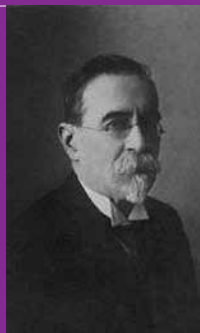
- ne vozijo sami,
- nimajo sorodnikov, ki bi imeli prosti čas takrat, ko potrebujejo prevoz,
- imajo nižje mesečne dohodke,
- imajo slabše povezave z javnimi prevoznimi sredstvi.

Brezplačni prevozi starejšim omogočajo lažjo dostopnost do zdravniške oskrbe (npr. v zdravstveni dom, bolnišnice), javnih ustanov (občine, upravne enote), trgovinskih centrov ipd.

Kaj je potrebno storiti, če se želite dogovoriti za brezplačni prevoz?

Uporabnik, ki potrebuje brezplačni prevoz, naredi naslednje:

1. Pokliče na brezplačno številko 080 10 10.
2. V komunikacijskem centru zabeleži svoje podatke in lokacijo prevoza. Klicni center nato obvesti prostovoljnega voznika o prevozu in to sporoči uporabniku, za katerega se opravi prevoz.
3. Vozilo zagotovi OBČINA MORAVČE, poskrbljeno je tudi za zavarovanje tako voznika kot sopotnikov.
4. Klicni center je na voljo za rezervacije prevozov uporabnikov vsak delovnik med 8. in 18. uro, rezervacijo prevoza pa je potrebno najaviti vsaj tri dni pred izvedbo storitve.
5. Vozniki prostovoljci bodo prevoze opravljali od ponedeljka do petka med 8. in 16. uro, izjemoma pa se lahko dnevi in ure tudi prilagodijo potrebam.

Dr. Fran Detela

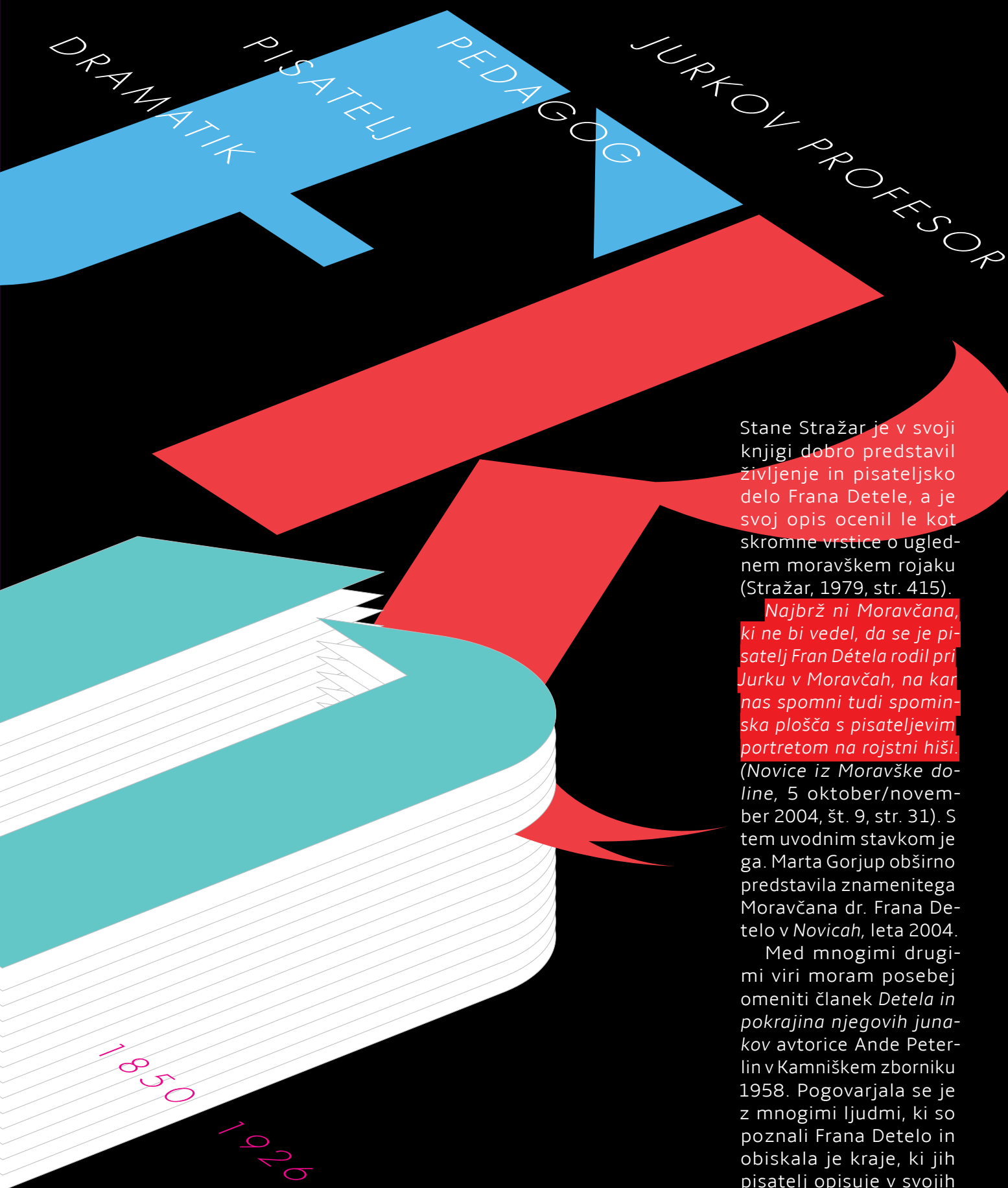
ZNAMENITE OSEBNOSTI IZ MORAVŠKE DOLINE

DR. FRAN DETELA

Naslovnica povesti
Malo življenje (1908)

BESEDILO:
BOGOMIL
BRVAR

Stane Stražar je v svoji knjigi dobro predstavil življenje in pisateljsko delo Frana Detele, a je svoj opis ocenil le kot skromne vrstice o uglednem moravškem rojaku (Stražar, 1979, str. 415).

Najbrž ni Moravčana, ki ne bi vedel, da se je pisatelj Fran Dětela rodil pri Jurku v Moravčah, na kar nas spomni tudi spominška plošča s pisateljevim portretom na rojstni hiši.

(Novice iz Moravške doline, 5. oktober/november 2004, št. 9, str. 31). S tem uvodnim stavkom je ga. Marta Gorjup obširno predstavila znamenitega Moravčana dr. Frana Detelo v *Novicah*, leta 2004.

Med mnogimi drugimi viri moram posebej omeniti članek *Detela in pokrajina njegovih junakov* avtorice Ande Peterlin v Kamniškem zborniku 1958. Pogovarjala se je z mnogimi ljudmi, ki so poznali Frana Detelo in obiskala je kraje, ki jih pisatelj opisuje v svojih delih oziroma se zgodba v njih dogaja (Vače, Peče, Slivna in drugi). *Vir: Dom in svet*, 33, 1920, št. 9–10, sl. 30.

Bežen pogled v rodbino Detela

etelovi so bili nekdanja trdna kmečka moravška rodbina. V hiši, ki še danes stoji sredi Moravč, naj bi Detelovi živeli že v 16. stoletju, je Andi Peterlin povedal Ivan Detela, brat Frana Detele. Gorjupova je zapisala, da so bili Detelovi svobodnjaki že v 17. stoletju, Stražar pa je v arhivu Župnije Moravče našel podatek, da so bile družine Adama, Jakoba in Martina Detela podložniki moravške župnije leta 1734, družine Jurka pa ni med njimi, očitno je bil svobodnjak, kot je ugotovila Gorjupova. Arhiv Župnije Moravče iz leta 1821 omenja kot edinega svobodnjaka v Moravški dolini prav Jožefa Detelo – Jurka. In prav družina Jožefa Detele, po domače Jurkova, je bila najbolj imenitna v rodbini Detelovih; ime se je ohranilo od prednika Geoga – Jurija - Jurka. Stari oče Frana Detele je imel v Moravčah glavno trafiko za prodajo tobaka in vrednotnic, gostilno in več konj za priprego, posojal je denar, bil je krajevni šolski nadzornik.

V gostilno Jurka so zahajali gosti od vsepovsod, donosna je bila njihova trgovina z žitom, tkali so platno in tudi pomembni moravški veljaki – celo dedni rihtarji (župani), so bili Jurkovi. Peterlinova je zapisala, da je *marsikateri mladenič rad zastoj služil pri njih za velikega hlapca, samo da je lahko to bil* (Peterlin, 1958, str. 170).

Franova starša sta bila Ignac in Marjeta Detela. Mati Marjeta je bila Konškova s Trojan in je bila že druga žena Ignacu Deteli. Prva žena Jožefa Pavlič, doma je bila na stari pošti v Podpeči pri Lukovici, je umrla že po dveh letih zakona. Marjeta Konšek je bila sestra znanega ljubljanskega šolnika Valentina Konška. Tudi sama je bila uglajena ženska, v šolo je hodila v Celje in v Maribor.

Prikupila se mi je, ko me je prvič ogovorila. Po šoli smo stali običajno pred farno cerkvijo. Mene je bolel zob. Kremžil sem se in pritiskal robec na lica. Pa pristopi k meni Jurkova mama in me lepo na novo obveže z robcem in me pouči, kako in kaj naj ravnam, da me prej mine bolečina. Kako dobro mi je delo, da se tako imenitna žena, kakor je bila Jurkova mama, briga zame in za mojo bolezen (Pirnat, Maks. Jurkova mama. Jugoslovan, 2, 1931, št. 218, str. 9).

Ignacu in Marjeti se je v zakonu rodilo deset otrok, štirje niso dočakali prvega rojstnega dne, šest živih pa je bilo deležno šolske izobrazbe. Prvorojeni sin Ignac je bil določen za dediča Detelove domačije, a starša in sestre so nasprotovali njegovi poroki z njegovo izvoljenko Maričko, bila je iz preproste kmečke domačije Rožmanovih iz Prikrnice, ostal je sam in gospodarstvo je začelo počasi propadati. Umrl je leta 1918, posestvo pa zapustil bratu Francu – Franu, ta pa ga je leta 1920 prodal Ivani Klopčič z Muzge pri Pečah. Klopčičeva je posestvo kupila s privarčevanim denarjem, ki ji ga je mož – rudar pošiljal iz Amerike.

Življenje Frana Detele

ran se je rodil 3. decembra 1850 kot drugi otrok. Otroška leta je preživel doma v Moravčah, prve korake v svet znanja mu je gotovo pokazala že mati, pot je nadaljeval v osnovni šoli v Moravčah, jeseni leta 1861, star enajst let, pa je odšel skupaj z bratom Ignacem v ljubljansko realko. Obiskoval je tretji razred, v četrtem pa je bil že med pohvaljenimi in obdarovanimi učenci. Njegov sošolec je bil Ivan Tavčar, Janko Kersnik pa sošolec brata Ignaca. Fran je leta 1863 nadaljeval šolanje na gimnaziji in maturiral leta 1871.

Po maturi je oktobra 1871 odšel na Dunaj na filozofsko fakulteto. Rad bi sicer ugodil materini želji, da bi odšel v bogoslovje, toda ni se mogel upreti znanju klasične filologije (stara grščina in latinščina), v šestem semestru je dodal še psihologijo in zgodovino nemške literature, v zadnjem semestru pa je vpisal še filozofijo. Julija 1875 bi že lahko poučeval grščino in latinščino v vseh razredih gimnazije. Od leta 1874 je dobival po 240 florinov Knaflejeve štipendije letno (če višino te štipendije primerjamo preko takratne in današnje cene pšenice, to znese okoli 900 evrov). Poklicno

Detajl iz spominske plošče Dr. Franu Deteli pred slaščičarno Detelca v centru Moravč

kariero je začel kot pripravnik na realki v Hernalsu, na obrobju Dunaja, julija 1867 pa jo je nadaljeval kot gimnazijski profesor v Dunajskem novem mestu (Wiener Neustadt). Širina njegovega znanja mu je pripomogla do velikega ugleda v profesorskem zboru. *A tudi vobče tako izredno podkovan, da je rekel matematik Fajdiga o njem: »Najmanj zna še matematike, a še tam moram paziti, da me ne ujame.«* (Gasilec, 43, 1939, št. 7, str. 220–221).

Ves prosti čas je posvetil študiju grških in rimskih avtorjev, še posebno ga je zanimal Aristofan, najznamenitejši predstavnik stare komedije. Februarja 1877 je prijavil doktorat, aprila 1878 pa promoviral za doktorja filozofije.

V družini vojaškega uradnika Alojzija Pogačarja je inštruiral njegove sinove in dvajsetletno hči Marijo, ki je avgusta 1878 postala njegova žena. Slovesna poroka je bila v grajski kapeli v Goričanah, poročil pa ju je ljubljanski škof Janez Zlatoust Pogačar, nevestin stric. Naslednje leto se je rodila prvorojenka Angela, nato pa še pet otrok.

Detela je užival vse spoštovanje med kolegi na Dunaju, a njegova velika želja je bila vrnitev domov, želel je v Ljubljano. Da bi se to vendar uresničilo, je leta 1890 sprejel mesto ravnatelja gimnazije v Novem mestu, ker je upal, da bo pot v Ljubljano od tod lažja.

Čeprav je zelo želel priti iz Novega mesta v Ljubljano, je službo ravnatelja opravljal zelo odgovorno, bil je tudi predsednik Podpornega društva za dijake. Poskrbel je, da so bili bolni dijaki deležni brezplačne zdravniške pomoči in zdravil. Revni dijaki so dobili oblačila in brezplačna kosila v šolski kuhinji.

Detela je bil odličen profesor. Njegove ure so bile vedno napete, polne dela, a zanimive. Pri njegovih urah je bil popoln mir, čeprav ni nikoli zakričal ali kaznoval.

Detela je v Novo mesto pripeljal tudi svojo družino: ženo Marijo, hčere Angelo, Lucijo in Nežico ter sina Antona. V Novem mestu pa sta se rodila še hčerka Lucija in sin Franci. Družina je bila zelo povezana. Detela je bil skrben družinski oče, otroke je imel zelo rad in je vsak dan hodil z njimi na sprehod, toda o svojem delu, tako poklicnem kot pisateljskem, pa ni nikoli govoril. Zato ne preseneča podatek, da je hči Marija šele na učiteljišču v Ljubljani, pri uri slovenščine, izvedela, da je njen oče pisatelj. Detelovo skrb za vzgojo in izobrazbo otrok osvetli podatek, da so imeli Detelovi na Dunaju gospodinjsko pomočnico, ki je znala samo slovensko, da so otroci v nemškem okolju govorili tudi slovensko, v Novem mestu pa so pogosti govorili nemško, da ne bi pozabili nemščine, učili pa so se tudi francosko.

Smrt žene in matere Marije, tihe, mirne, popolnoma predane družini, leta 1902, je Frana in celo družino zelo prizadela, otroci pa so se še bolj oklenili očeta. Vsi pa so, razen najmlajših dveh, doštudirali v Novem mestu. Marija, Nežica in kasneje tudi Lucija so postale učiteljice, Anton je šel po očetovi poti in je študiral klasično filologijo, Franci pa pravo in se posvetil sodstvu. Čeprav so živeli v različnih krajih, so se pogosto vračali k očetu, niso pa ustvarili družin. Ni

Pisatelj pred rojstno hišo — pri Jurku — v Moravčah v družbi svojih otrok in moravških znancev (fotografija, objavljena v *Novicah iz Moravske doline* 5, oktober/november 2004, št. 9, str. 33)

Na ljubljanskih Žalah je spomenik rodbine Detela (fotografija: B. Brvar)

omenjen 6. otrok, tudi prej ni 6. imena. Ker Franu premestitev v Ljubljano ni uspela, se je septembra 1906 predčasno upokojil na lastno željo, takoj zatem pa se je z družino preselil v Ljubljano.

V Ljubljani je družina živela v škofijski hiši, na Cesti sv. Petra, na današnji Trubarjevi, št. 93. Gospodinjala je najstarejša hči Angela. Tam so ostali do pisateljeve smrti.

V Ljubljani je kot upokojenec delal v različnih društvih, bil je tudi blagajnik in podpredsednik Slovenske matice, bil je občinski svetovalac in do smrti bibliotekar na francoskem inštitutu.

Fran Detela se je zelo rad vračal v rojstne Moravče, tukaj je preživel počitnice, prihajal je k bratu Ignacu, bila sta velika prijatelja, tudi po materini smrti (1902) in smrti sester Maričke (1907) in Rezke (1910).

Po bratovi smrti je Fran podedoval celo Jurkovo posestvo, a zaradi nesoglasij z bratom Ivanom, ki je imel v hiši izgovorjeno stanovanje in hrano, je posestvo prodal Ivani Klopčič.

Spomini na nesoglasja v rojstni hiši in na prodajo domačije so bili očitno tako grenki, da ni več obiskal Moravč. Umrli je 11. julija 1926, pogreba se je udeležilo zelo veliko ljudi, od njega sta se poslovila zgodovinar in urednik dr. Dragotin Lončar in pisatelj Fran Saleški Finžgar.

Pisateljev opus

V slovenski biografiji preberemo, da je Fran Detela kot dijaški tovariš Ivana Tavčarja in Kersnikov vrstnik eden glavnih zastopnikov slovenskega poetičnega realizma v poststritarški dobi. Pisal je romane, povesti, drame, humoreske in satire. Oziral se je v zgodovino in pisal o sodobnem podeželju in malomeščanu (hribovcu in dolincu), z moralno-vzgojno duhovitostjo. Objavljal je v slovenskih literarnih mesečnikih Ljubljanski zvon, Dom in svet, njegova dela so izdajale založbe Slovenska matica, Mohorjeva družba, Mladika in druge. Na njegov pisateljski razvoj so vplivali Josip Stritar, Josip Jurčič in Janko Kersnik.

Detelov leposlovni prvenec je bila humoreska Lepa ideja v neumni odeji. Napisal jo je kot šestošolec v šolskem letu 1868/1869, izhajala pa je v štirih zaporednih številkah rokopisnega lističa Domače vaje, ki so ga izdajali alojzijeviški osmošolci. Pod objavo se je podpisal kot Franjo Jurkovič – spomin na domače hišno ime. Kasneje pri Domačih vajah ni več sodeloval, čeprav je bil njegov spis najboljši v njegovem letniku.

Na Dunaju je aktivno sodeloval v akademskem društvu Slovenija. Bral je svoje humoristične satire in člani društva so uživali v njegovi družbi. Leta 1872 so ga izvolili za tajnika društva.

V obdobju priprav na doktorat se literarno ni udeleževal, leta 1881 pa je Franu Levcu poslal povest Malo življenje, ki je v nekoliko popravljeni obliki izhajala v Ljubljanskem zvonu leta 1882, v knjižni obliki pa prvič izšla leta 1908. Pisatelj je dogajanje v Malem življenju postavil v Moravško dolino, v povesti nastopajo njeni prebivalci – dolinci in hribovci. Kraj Moravče je njegova Dolina, ki jo je pisatelj pomaknil proti Drtiji. Poleg pravih imen, kot sta Sv. Florijan in Gora, bralec lahko prepozna še druge kraje in poti. Zgodba o glavnem junaku Juriju, vojaškem begunu, naj bi izhajala iz resničnih dogodkov.

Leta 1883 je v Ljubljanskem zvonu izšla humoreska Kislo grozdje, v kateri si je privoščil gospodo v malem podeželskem kraju na meji gorenje in dolenje Kranjske. Griže, kot imenuje ta kraj, pa so skoraj gotovo njegov rojstni kraj Moravče.

Tudi dogajanje v povestih Prihajač, 1888, in Gospod Lisec, 1894, je Detela postavil v domače okolje (Vače, Krašnja, Lukovica), v njih realistično opisuje življenje na kmetih.

Omenjene povesti **dihajo isto ozračje domačnosti, stoletno usedlino mišljenja in čutenja ljudi v objemu s krajem in delom** (Šolar, Jakob (ur.): *Fran Detela. Zbrano delo, prva knjiga*. Celje: Mohorjeva družba, 1962, str. 421).

Detela je napisal dva zgodovinska romana iz zadnjih let celjskih grofov. Prvi Veliki grof je izhajal v Ljubljanskem zvonu leta 1885, drugega Pegam in Lambergar pa je izdala Slovenska matica leta 1891. Napisal je tudi zgodovinski povesti Hudi časi, 1894 in Takšni so, 1900.

Roman Trojka, ki je izšel leta 1897, je Detelovo najzrelejšo delo. Iz kmečkega okolja v prejšnjih delih je prešel na vse slovensko življenje z vsemi važnejšimi kulturnimi in gospodarskimi problemi.

V letih 1908–1917 je napisal več povesti s poučno vsebino, najboljše njegove humoreske in satire pa so že omenjeno Kislo zelje, Žrtve razmer, 1912, Spominska plošča, 1914, Trpljenje značajnega moža, 1916, Nova metoda, 1917 in Kapitalist Rak, 1923.

Napisal je tudi tri veseloigre: *Dobrodušni ljudje* (zgodovinska), *Učenjak*, *Dobrodelnost*.

Tik pred smrtjo je spisal povest *Vest in zakon*, v kateri dokazuje, da je spoštovanje etičnih zakonov in načel pogoj za skupno življenje in da mora vedno in povsod odločati samo poštena vest.

Franu Deteli se je Moravška dolina globoko vtisnila v spomin že v mladosti. Ko je pisal povesti, je imel živo predstavo o tamkajšnjih ljudeh, krajih in dogodkih. Preproste pripovedi ljudi je sam nekako podoživljal in ustvaril je zgodbe z zelo majhnimi odmiki od resničnosti. Opisi krajev so, čeprav pod izmišljenim imenom, tako resnični, da se bralec hitro znajde na pravem kraju.

Spomin na pisatelja

Spominska vitrina v Gostilni in piceriji Pri Jurku (fotografija: Franci Skok)

Pred Detelovo rojstno hišo v Moravčah med slavnostnim govorom pred odkritjem spominske plošče (*Slovenec*, 59, 1931, št. 214, str. 3).

Spominska plošča danes

20.

septembra 1931 so na rojstni hiši v Moravčah odkrili spominsko ploščo, delo kiparja Tineta Kosa. K slovesnosti sta prišli tudi hčeri Angela in Marija ter sin Anton.

Po Franu Deteli se imenujejo ulice v Moravčah, v Ljubljani, v Novem mestu, v Domžalah in v Mengšu. V Ljubljani so po Deteli imenovali ulico že dve leti po njegovi smrti. V Novem mestu se ulica za gimnazijskim poslopjem imenuje Detelova ulica, od leta 1930.

Leta 1997 je KID Limbar uprizorilo Detelovo veseloigro v treh dejanjih *Učenjak* v režiji Ljudmile Novak.

Spomin na Detelo goji tudi KD Tine Kos Moravče s kulturnimi dogodki (predavanja, literarni večeri, predstavitve knjig) v slaščičarni Detelca.

Detelova rojstna hiša v Moravčah ima dva lastnika, dva lokala: Gostilna in picerija pri Jurku ter Kavarna in slaščičarna Detelca. Najemnik lokala pri Jurku Marko Zalokar je pravnuk Ivane Klopčič, ki je Detelovo posestvo kupila od Frana Detele. V lokalu je zanimiva spominska vitrina posvečena Franu Deteli. Gospodu Marku Zalokarju se zahvaljujem za poslano fotografijo vitrine in za zanimiv pogovor o njegovi prababici in pradedku.

Viri so na voljo v uredništvu

Leta 1934 je bila gospodarska kriza in delavec je povprečno zaslužil okoli 20 dinarjev na dan; poldrugi milijon dinarjev je pomenilo približno 450.000 kilogramov moke. Preračunano na današnjo okvirno ceno 1 kg moke, 1 evro, bi torej 11 km takrat načrtovane ceste, stalo približno 450.000 evrov (B. B.)

**Zapise in zanimivosti
iz Moravske zgodovine
zbira in ureja
g. Bogomil Brvar**

Iz Moravč. Dne 24. julija je preč. gospod dekan T. Kajdiž blagoslovil v Zgornjih Kosezah novi veliki altar. Zbralo se je ob tej slovesnosti od blizo in daleč mnogo pobožnega ljudstva. V izvrstnem cerkvenem govoru nam je preč. g. dekan govoril o gori Kalvariji, kjer se je vprvič obhajala sv. daritev, o altarjih, kjer se sedaj obhaja in vzlasti o novem altarju sv. Stefana. Pohvalil je tudi radodarne sosesčane, ker so tako blagohotno pomagali za novi altar. Petje med službo božjo je oskrbel čvrsti zbor moravških pevcev pod vodstvom nadučitelja g. J. Tomana. — Novi altar je naredil v romanskem slogu nadepolni naš rojak g. Andrej Rovšek in reči moramo, da je mojstru tudi to novo delo v veliko čast. Zsto priporočam mladega umetnika v podporo z novimi naročili, katera bo gotovo izvrševal v popolno zadovoljnost.

**Obnova oltarja v cerkvi Sv. Štefana v
Zgornjih Kosezah pred 139. leti**
(Domoljub, 5, 4. avgust 1892, št. 15, str. 177)

IZ POPOTNIKOVE TORBE

Moravški dolini je grozila zadnje čase nevarnost, da jo zalije obtok ponarejenega denarja, saj smo imeli v bližini obilno zalogo <jurjev> in stotakov in prav marljivo razpečevalce. Za trenutek smo pozabili ves poletni trud ter oživljali stare spomine na Prelesnika, ki je brezplačno pomagal siromakom, dočim so naši novi Prelesniki zahtevali za <srečke> primerno plačilo. Pri takih pogovorih seveda ni manjkalo dovtipov, češ, da so naši <srečkarji> pripravljali inflacijo, ki so jo nekateri ljudje res prav željno pričakovali. Govorice o ponarejanju denarja pa že izgubljajo privlačnost in sedaj nas zanima samo še to, kakšno mnenje bo izreklo sodišče.

V Moravčah priredi v nedeljo 21. t. m. Društvo kmetskih fantov in deklet iz sosednjih Vač zanimivo tekmo koscev na Kavkovem vrtu. Prirediteljev bo združena z govori, godbo in drugo primerno zabavo. To bo v moravški dolini prva proslava kmetskega dela in bo nedvomno prav številno obiskana.

Iz popotnikove torbe
(Domovina, 15, 18. avgust 1932, št. 34, str. 9.)

Nova cesta bo zgrajena iz Moravč na Kandrše

Kamnik, 8. avgusta

Lepa je moravska dolina s svojimi cvetočimi polji in zelenimi grički, nad katerimi kraljuje znana Limbarska gora z romarsko cerkvico sv. Valentina in Peregrina. Moravče, rojstni kraj matematika Jurija Vege in pisatelja Frana Detele, so priljubljena izletniška točka, odkar imajo direktno avtobusno zvezo z Ljubljano. Ob požrtvovalnosti javnih delavcev, zlasti pa nadučitelja g. Tomana, kraj naglo napreduje in bo kmalu dosegel med našimi podeželskimi kraji ono pozicijo, ki mu po vsej pravici tudi gre.

Med vidnimi sadovi vsestranske delavnosti bo v najkrajšem času rodilo zadovoljiv uspeh tudi prizadevanje za zgradbo ceste po dolini Drtišnice, ki bo direktno zvezala Moravče z Zagorjem. Za to cesto so se v Moravčah prizadevali že dolgo vrsto let, saj bi nova prometna zveza mnogo pripomogla h gospodarskemu napredku kraja, obenem pa bi bila s tem ustvarjena najkrajša zveza kamniškega sreza z Zagorjem. Kr. banska uprava v Ljubljani je uvidela nujno potrebo in korist zgradbe te ceste in je za te dni določila ogled trase za novo cesto. Pri ogledu sta zastopala bansko upravo tehnični nadsvetnik g. inž. Ciril Pirc in tehnični svetnik g. inž. Dekleva, ogleda pa so se nadalje udeležili načelnika kamniškega in litijskega sreskega cestnega odbora gg. Kratnar in Lajovic, župani iz Vač, Drtij in Moravč, številni zastopniki iz Zagorja, Vač in Moravč ter drugi interesenti.

Nova cesta bo dolga 11 kilometrov in bo šla iz Moravč na Trzen in preko Drtije na Vaške Kandrše, kjer se bo priključila banovinski cesti drugega reda Vače-Zagorje. Gradbo bo olajšal zelo ugoden teren. Svet, po katerem bo šla cesta, je najprej odprt in skoro popolnoma raven. Nato bo cesta zavila v tiho gozdno dolino in bo imela do izvira Drtišnice nad Vaškimi Kandršami komaj 3 do 5 odstotkov vzpona. Cesta je projektirana nad strugo Drtišnice in sicer v taki višini, da je voda tudi v največjih poplavah ne bo mogla doseči. Komisija je osvojila predloženo traso, sedaj pa bo tehnični oddelek banske uprave takoj izdelal podrobne načrte. Stroški za 11 kilometrov dolgo cesto bodo znašali poldrug milijon dinarjev. Zaradi velike važnosti nove ceste v gospodarskem pogledu bo že v prihodnjem letu nakazan prvi obrok za pričetek gradnje, vsa dela pa so razdeljena na 4 ali 5 let. Pri gradnji ceste Moravče - Vaške Kandrše bo zaposleno lepo število domačinov.

**Načrt za cesto Moravče-Kandrše pred 87. leti, Drtijišča
naj je ne bi nikoli poplavlila (zgrajena je bila šele po
2. svetovni vojni, op. B. B.)**
(Jutro, 15, 10. avgust 1934, št. 182, str. 3.)

Tretji konjičkov poletni tabor na Ranču Pr' Osolet

BESEDILO in FOTOGRAFIJE: BOJANA DORIČ

Konji so potrpežljive in nežne živali. Človek, ki konja jaha oziroma je v stiku s konji, postane samozavestnejši, ob njih se uči sodelovati in reševati težave, nauči se delovnih navad, izboljšuje držo in koordinacijo telesa.

Vsega tega se zavedata tudi Sandi in Štefka, ki že vrsto let na Ranču pr' Osolet v prelepi naravi na obrobju Moravške doline, na nadmorski višini 680 metrov, skrbita za vzrejo konj. Predvsem mladim poskušata približati stike in dejavnosti s konji. S tem namenom organizirata poletne konjičkove taborne.

V letošnjem letu je bil odziv sodelujočih nad pričakovanim. Že na treh letošnjih taborih je sodelovalo veliko otrok in mladih, ki so bili navdušeni nad organizacijo in programom. Sandi in Štefka se temeljito in odgovorno pripravita na izvedbo vsakega tabora. Še posebno skrb namenita varnosti ter poskrbita za res pestre dejavnosti.

Tabor traja pet dni. V tem času potekajo pod vodstvom animatorjev in mentorjev iz raznih društev različne delavnice, ogledi lokalnih znamenitosti, predavanja, pohodi v okolico, spoznavanje konj, skrb zanje in učenje osnov jahanja. Dnevi minevajo z veliko naglico.

Ob zaključku tabora so udeleženci utrujeni od vsakodnevnih dejavnosti in novih spoznanj, a so z mislijo že na prihodnjem taboru, kjer se bodo prijateljstva, ki so nastala med udeleženci, nadaljevala. Prihodnjih taborov se že veselijo, saj vedo, kaj lahko pričakujejo: vedno nove in zanimive dogodivščine, ki jih za njih pripravljajo na Ranču pr' Osolet.

Prihodnost Evrope tudi v naših rokah

BESEDILO: LJUDMILA NOVAK, poslanka EP

Kot lahko preberete v povabilu k sodelovanju o prihodnosti Evrope, lahko vsak izmed nas napiše svoje videnje, pričakovanja in predloge o prihodnji ureditvi Evropske unije. Zbrani predlogi bodo pregledani in v kar največji možni meri tudi upoštevani pri spremembah za bolj učinkovito EU.

Po finančni in begunski krizi nas je zbolel tudi odhod Velike Britanije iz EU. Čedalje pogosteje si postavljamo vprašanja, kako naprej, da bo ta skupnost še bolj po meri ljudi in za ljudi. V času pandemije se je jasno pokazalo, kako dobro je, če probleme rešujemo skupaj. Izdatna sredstva za raziskave, cepiva in zdravstvo so pripomogla k bolj učinkovitemu boju zoper ta izredno nevarni in hitri virus.

Kljub številnim težavam lahko ugotovimo, da je prav skupno ravnanje in izdatna finančna pomoč EU pripomogla k blaženju posledic pandemije in hitrejšemu okrevanju po njej.

»Združeni v različnosti« je geslo EU, ki nam zagotavlja, da so narodi, države, jeziki in kultura vsakega izmed nas upoštevani in spoštovani, ne glede na velikost posameznih držav. Upam, da se še zavedamo vseh prednosti, ki smo jih deležni zaradi našega članstva v EU. Najpomembnejše pa je zagotovo to, da je ta skupnost bistveno pripomogla k ohranjanju miru, demokracije in večjega blagostanja ljudi v državah EU. Solidarnost, sodelovanje, dialog in vladavina prava so tudi najpomembnejši elementi za ohranitev teh vrednot v prihodnosti.

Žal pa v globalnem svetu poteka nenehna tekma in bitka za prevlado. Tudi znotraj EU obstajajo takšne težnje. Pri tem nekateri pod krinko boja za evropske vrednote postavljajo v ospredje nacionalizme, egoizme in nestrpnost do manjšin, drugih ras, ver ali spolne usmerjenosti. Takšna ravnanja že poznamo iz zgodovine in so že večkrat pripeljala do nemirov, nasilja in celo vojn. Nekateri tudi namerno govorijo in pišejo proti evropskim institucijam ter blatijo in zmerjajo evropske politike z bruseljskimi birokrati, če jim njihova opozorila niso po volji. Pod krinko boja za »bolj krščansko« Evropo se skriva težnja po prevladi in uveljavljanju samovoljnih pravil po njihovi avtokratski meri. Očetje Evrope so bili krščanski demokrati in so to skupnost lahko ustvarili in povezali zaradi svojega zgleda in dejavnega krščanstva. Kadar pa kdo pod krinko krščanstva s svojimi dejanji dokazuje prav nasprotno, pa to ne more roditi dobrih sadov in izboljšati naših odnosov. Kot prepričana kristjanka vem, da je Bog dal človeku tudi svobodo, hkrati pa nam je jasno povedal, kako naj ravnamo, da bomo lahko živeli v medsebojni povezanosti in miru.

Verjamem in zaupam v Evropo po meri ljudi ob spoštovanju demokratičnih pravil in ne po meri samovoljnih avtokratov, ki imajo lastne ambicije in željo po prevladi.

N.Si

Evropska komisija vabi: Konferenca o prihodnosti Evrope

BESEDILO: TINA RADAKOVIČ, Predstavništvo EK v Sloveniji

Konferenca o prihodnosti Evrope je nova odprta in vključujoča oblika posvetovalne demokracije, njen namen je Evropejcem omogočiti večji vpliv pri oblikovanju evropskih politik. Začela se je maja letos, potekala bo pa do junija 2022. Skupno predsedstvo (Evropska komisija, Evropski parlament in Svet EU) se je zavezalo, da bo spremljalo njen potek in ugotovitve.

K sodelovanju na konferenci želimo pritegniti čim večje število ljudi vseh starosti, spolov in prepričanj iz vseh družbenih okolij, še posebej lokalne skupnosti, nevladne organizacije, izobraževalne in kulturne ustanove, socialne zavode ter skupine državljanov.

Več na spletu: futureu.europa.eu (spletna platforma konference o prihodnosti Evrope), slovenia.representation.ec.europa.eu in europedirect.si.

Kako se lahko vključite?

- **Na spletni platformi objavite svoje zamisli in predloge na kakršnokoli temo o prihodnosti Evrope**
 - Platforma je **večjezična**, vse objavljene zamisli in ideje računalnik avtomatično prevede v izbran jezik članice EU.
 - Objavlja lahko **kdorkoli**, ki se zaveže k spoštovanju temeljnih načel konference.
- **Komentirajte, delite ali podprite že objavljene ideje**
- **Udeležite se dogodkov o prihodnosti Evrope**
 - Na platformi poiščite dogodke v vaši bližini ali spletne dogodke, ki potekajo pod okriljem konference.
- **Organizirajte in objavite lasten dogodek o prihodnosti Evrope**
 - Primeri vključujočih in sodelovalnih dogodkov v živo ali prek spleta: pogovor, debata, srečanje ...
 - Na platformi lahko objavite tudi že načrtovane dogodke, ki se dotikajo tem, ki so pomembne za prihodnost Evrope.

- Vsi udeleženci in dogodki morajo spoštovati listino konference o prihodnosti Evrope, ki določa standarde za spoštljivo vseevropsko razpravo.

- **Po koncu dogodka zapišite zamisli in ideje, ki so jih udeleženci podali na dogodku**

Že četrta priložnost za uresničenje poslovnih zamisli

BESEDILO: RRA Ljubljanske urbane regije

Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije (RRA LUR) je objavila že četrti razpis za vključitev v projekt Podjetno nad izzive v Ljubljanski urbani regiji (PONI LUR), ki je namenjen vsem, ki imajo inovativne in napredne ideje ter si želijo stopiti na samostojno podjetniško pot, manjka pa jim nekaterih ključnih znanj.

Program je oblikovan tako, da udeleženci v štirih mesecih osvojijo znanja in veščine, ki so nujni za uspešen in učinkovit razvoj ideje ter zagon podjetja.

V okviru projekta jih čaka zaposlitev na agenciji ter popolno podporno podjetniško okolje. S pomočjo mentorjev in uspešnih podjetnikov ter strokovnjakov z različnih področij bodo pridobivali številna

Razpis je objavljen na spletni strani www.rralur.si. Prijave so možne do 17. 9. 2021, udeleženci pa bodo v projekt vključeni predvidoma s 1. 11. 2021.

Dodatne informacije v zvezi z javnim razpisom in razpisno dokumentacijo je možno dobiti vsak delovni dan do vključno 16. 9. 2021 med 8.00 in 13.00, na telefonski številki **01 306 19 02** oz. elektronski pošti **info@rralur.si**. Vabljeni tudi na informativni dan, ki bo potekal 6. 9. 2021 ob 10. uri v veliki sejni sobi, Stavba B, Tehnološki park 19, 1000 Ljubljana oziroma v primeru novih ukrepov preko video-povezave Zoom. Obvezne so predhodne prijave preko obrazca, objavljenega na **www.rralur.si**.

znanja, vse od razvoja poslovne ideje do izdelave poslovnega modela in načrta, marketinških in promocijskih aktivnosti, poslovne komunikacije, upravljanje z IKT, pridobivanje virov financiranja in osnovna pravna ter finančna znanja.

V projekt se lahko vključijo osebe s poslovno idejo, ne glede na starost, stopnjo izobrazbe ali status brezposelne osebe. Pogoj je, da imajo kandidati prijavljeno stalno ali začasno bivališče v eni od 26

- Za napotke se lahko obrnete na Predstavništvo Evropske komisije v Sloveniji ali na EUROPE DIRECT informacijske točke v šestih slovenskih regijah.

Kaj se bo zgodilo z zbranimi idejami?

Ključne ideje in priporočila s platforme bodo prispevala k omizjem z evropskimi državljanjankami in državljani ter plenarnim zasedanjem Evropskega parlamenta, kjer se bo razpravljalo o teh zamislih in priporočilih, vse skupaj pa bo pripomoglo k oblikovanju zaključkov konference.

občin Ljubljanske urbane regije ter da lahko pred pričetkom podpišejo pogodbo o zaposlitvi za določen čas štirih mesecev.

Projekt sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR). Za projekt »Podjetno nad izzive v Ljubljanski urbani regiji – PONI LUR« v vrednosti 831.480,00 EUR bo ESRR prispeval 582.036,00 EUR.

Pisma bralcev

Rubrika *Pisma bralcev* je namenjena vsem, ki želite s predlogi, pobudami in kritičnim razmišljanjem izboljšati ali popestriti življenje v občini. Namenjena je tudi javnim vprašanjem občinski upravi, kadar gre za teme, zanimive za širši krog bralcev. Preko pisem bralcev lahko javno postavite vprašanja ali predloge glede samega časopisa. *Pisma bralcev* ne smejo biti žaljiva in zlonamerna. V kolikor gre za vprašanje, naslovljeno na javno osebo ali ustanovo, je objava omejena na dva zapisa z vsake strani na posamezno temo. Teksti naj praviloma ne presegajo 3500 znakov s presledki. *Pisem bralcev* ne lektoriramo in ne popravljamo slogovno. Opravimo samo osnovni pregled teksta in popravimo le tipkarske napake.

V preteklem mesecu smo prejeli dve zanimivi pismi, povezani z objavami o zgodovini Moravške doline. Spodaj ju v celoti objavljamo.

Pismo gospe Jeras iz Ankarana, povezano z objavo o Janku Gradu:

Spoštovani,
zgolj slučajno sem naletela na spletno izdajo vašega časopisa, v katerem je bil članek o Janku Gradu, ki ga je napisal g. Bogomil Brvar. Bila sem pozitivno presenečena, saj je bil Janko Grad moj pradedek po materini strani. Njegova hči, Cecilija Keber (rojena Grad), je bila moja babica, umrla pa je pri 97-tih letih, leta 2004. Tudi moja babica je bila učiteljica, in to 35 let, njena hči, Darinka Sonja, pa je študirala defektologijo (žal je tudi že pokojna). Tudi sama sem v učiteljskih vodah, svetovalna delavka in knjižničarka na osnovni šoli.

O svojem pradedku ne vem veliko, je pa zagotovo imel več otrok, kot ste napisali v članku. Moja babica je imela sestro Elo, ki je živela v Piranu, Boris, o katerem je tudi govora, pa je bil babičin brat dvojček, vendar je umrl mlad. Vem, da je imela tudi brata Slavka, vendar pa je na koncu ravno moja babica vse brate in sestre preživela.

Sliko Janka Grada, ki ste jo objavili, imam tudi sama, babica jo je imela vedno obešeno v svojem stanovanju.

Skratka, hvala za objavo članka, saj sem tako izvedela veliko več o svojih koreninah, kot sem vedela do sedaj.

Čestitke za vaš časopis, ki se ga večkrat prebira tudi zunaj Moravč.

Lep pozdrav

Snežana Jeras, Ankaran

Pismo gospe Jurkič, ki je Bogomilu Brvarju pomagala pri sestavljanju prispevka o Antonu Olibanu. Gospod Brvar ji je zato poslal povezavo na spletni časopis.

Odlično napisano in izbrano, časopis ima dušo, ni »kr tk neki«, kot pravimo Korošci. Če boste kdaj prečesavali Koroško, se oglasite, greva pogledat na Olibana. Tudi jaz sem urejala nekaj let Prevaljske novice, sedaj pa sem vse pustila in si privoščim penzijo in pripravljam rodovnik, da ne zakrnim.

Hvala, hvala,
Greta Jurkič

Zahvala

V 89. letu starosti se je od nas poslovil naš dragi ata, dedek, pradedek, brat in stric

Franc Lazar,
ČURNNOV ATA IZ ZG. KOSEZ.

Ob izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom in prijateljem za vsa izrečena sožalja, podporo, podarjene sveče in svete maše.

Zahvaljujemo se gospodu župniku Kancijanu Čižmanu, peškim gasilcem, Peškemu oktetu in pogrebni službi Vrbančič.

Vsi njegovi

Ko večerna zarja zgine
s svetlim soncem za goro,
vse na zemlji mine,
ko se vrnem tja v nebo.

Zahvala

Svojo življenjsko pot je v 74. letu sklenil naš dragi mož, oče, dedek, brat in stric

Marjan Klopčič,

PO DOMAČE JURKOV MARJAN IZ ZALOGA PRI MORAVČAH.

Iskreno se zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem za izrečena sožalja, podarjeno cvetje, sveče, svete maše in darove,

PGD Moravče za poslovlilni govor, cvetje in spremstvo na njegovi zadnji poti, Godbi Moravče za zaigrane žalostinke.

Gospodu župniku Kancijanu Čižmanu se zahvaljujemo za lepo opravljen pogrebni obred in sveto mašo.

Zahvaljujemo se tudi pogrebni službi Vrbančič in pevcem ter urgentni službi ZD Domžale.

Hvala vsem, ki ste ga pospremili na njegovi zadnji poti.

Vsi njegovi

Občina Moravče

t: 01 72 47 140 / f: 01 72 31 035

Ponedeljek: 8.00 - 10.30

in 11.00 - 15.00

Sreda: 8.00 - 12.00 in 13.00 - 17.00

Petek: 8.00 - 10.30 in 11.00 - 13.00

Karitas

Tretji četrtek v mesecu: 17.45 - 18.45

Rdeči križ

g: 031 291 564

Prvi ponedeljek v mesecu:

17.00 - 19.00

Župnijski urad

t: 01 72 31 055

Ponedeljek in petek: 9.00 - 10.00

in 16.00 - 18.00

Pošta

t: 030 718 533

Ponedeljek, sreda, petek:

9.00 - 12.00 in 13.00 - 16.00

Torek, četrtek: 9.00 - 11.00

in 15.00 - 18.00

Sobota: Zaprto

Policijska pisarna

Ponedeljek: 16.00 - 18.00

Petek: 8.00 - 10.00

Zadnje nedeljo v mesecu:

8.00 - 10.00

Osnovna šola Jurija Vege

t: 01 72 31 003 in 01 72 31 210

www.osmoravce.si

Od ponedeljka do petka: 7.00 - 15.00

Vrtec

t: 01 72 31 227

Od ponedeljka do petka: 7.00 - 15.00

Podružnična osnovna šola Vrhpolje

t: 01 72 31 233

Od ponedeljka do petka: 7.00 - 15.00

Zavod za gozdove

Revir Moravče, Vegova 7

g: 041 657 223

Gasilska zveza Moravče

t: 01 72 31 234

24-urna dežurna služba

na telefonu 112

Knjižnica Daneta Zajca

t: 01 72 31 359

Ponedeljek: ZAPRTO

Torek: 13.00 - 19.00

Sreda: 7.00 - 9.00 in 11.00 - 14.00

Četrtek: 13.00 - 19.00

Petek: ZAPRTO

Sobota: 9.00 - 12.00

Ambulanta splošne medicine

t: 01 72 31 008

Ponedeljek in sreda: 12.30 - 19.30

(sprejem do 18.00)

Torek, četrtek, petek: 7.00 - 14.00

Amb. za otroke in mladino

t: 01 72 32 943

Ponedeljek in sreda: 13.00 - 20.00

Torek: 7.00 - 14.00 (ambulanta),

10.30 - 14.00 (posvetovalnica)

Četrtek: 7.00 - 14.00 (ambulanta)

8.30 - 11.00 (sis. pregledi),

Petek: 7.00 - 14.00 (ambulanta)

8.00 - 11.00 (ambulanta)

Diagnostični laboratorij

Ponedeljek in sreda: 12.30 - 19.00

Torek, četrtek in petek: 7.00 - 13.30

Odvzem za biokemične preiskave:

8.00 - 10.00

Zobna ambulanta

t: 01 72 31 150

Ponedeljek in sreda: 6.45 - 13.15

Torek in četrtek: 12.45 - 19.15

Petek: 6.45 - 12.45

Zobna ambulanta za otroke in mladino

t: 01 72 32 750

Ponedeljek in sreda: 7.00 - 14.00

Torek in četrtek: 13.00 - 19.00

Petek: 7.00 - 13.30

Patronažna služba

t: 01 72 32 944

Od ponedeljka do petka: 7.00 - 8.00

Lekarna

t: 01 77 70 245

Ponedeljek: 12.00 - 19.00

Torek, četrtek, petek: 7.30 - 14.00

Sreda: 13.00 - 19.00

Prva sobota v mesecu: 8.00 - 12.00

Kmetijska svetovalna služba KGZS - Zavod LJ, Izpostava KSS Domžale

Šaranovičeva cesta 21a, Vir

t: 01 724 18 45 ali 01 724 48 55

Uradne ure: ponedeljek in sreda

od 8. do 11. ure oz. po dogovoru

Slovenski okoljski javni sklad, mreža ENSVET

Brezplačno energetske svetovanje

gasper.stegnar@ensvet.si

(po predhodnem dogovoru)

Dežurna številka za javljanje okvar na javnem vodovodnem in kanalizacijskem omrežju

01 729 54 30

Avtohiša **KRULC**

Sklepanje avtomobilskih zavarovanj

 Urša Rems Brodar www.nissan-krulc.si ursa.rems@nissan-krulc.si 031-362-397**Nudimo tudi**Cenitve kasko škod in karoserijska popravila
vse znamke vozil / traktorjev / delovnih strojev

Nagradna križanka

ZAČIMBNA RASTLINA S SULIČASTIMI LISTI IN VIJOLIČASTIMI CVETI, ŠETRAJ	DELO NA TERENU	PODOBA MOLIVCA V KRŠČANSKI UMETNOSTI	IZDELOVALEC VELIKIH VALJAŠTIH, NAVADNO TREBUŠASTIH POSOD Z DNO NA OBEH KONCIH	LAHEN UDAREC S PRSTI	NEKDANJI DANKI KOLEŠAR (BJARNE)	GLINA ZA PORCELAN	POKOJNA DANSKO-FRANCOSKA IGRALKA S PRAVIM IMENOM HANNE KARIN BAYER	TANKA BOMBAŽNA TKANINA	KOST PODLAHTNICA	NAIVNA ŽENSKA	STONE CERER	LEVI PRITOK DONAVE V ROMUNJI	JAMSKA NEOLITSKA POSTOJANKA PRI KRŠKEM	PO LAMBADI ZNANA GLASBENA SKUPINA
ŠALA				DOLENSKA REKA										
				ŠUMENJE V UŠESIH										
POSTOPEK ORIENTIRANJA POSNETKOV														
ZAČETEK GESLA											PEVEC JÜRGENS NAŠ POLITIK (MATEJ)			
FRANCOSKI FILOZOF (ERNEST)				VRSTA POEZIJE					OUT			OLIVER MLAKAR		
				MAZILLO (KNJIZNO)					ŽENIN ALI MOŽEV OČE			KRAJ PRI POREČU		
MESTO V SEVERNI IRSKI					AZIJSKA BARVILNA TEHNIKA KOŠARIČAR DANEU				SIDRO, ANKER					
									KAČA NAOČARKA					
JOSIP STRITAR		MESTNA ČETRT KRANJA	SKRIVNOST	UGLED, SLOVES				JUŽNI SADEŽ						STROJ, NAPRAVA
								LEVI PRITOK ADIŽE V ITALIJI						
AVTOR: GREGA RIHTAR	ENOLETNA RASTLINA SADNI ŠKODLJIVEC					SAMICA RISA	RUSKI NOGOMETAŠ DASAJEV				PREBIVALKA IRSKE			
											MESTO V FRANCIJI			
NAŠ OPERNI PEVEC (JOŽE)					METALEC DISKA ČEH							ANTON PETJE		
					ZIVINOREJSKA FARMA							VRV, OŽE (NAREČNO)		
JEMENSKO PRISTANIŠČE				OPERA PEVKA KABAIVANSKA TANTAL					ANJA RUPEL		PRITOK JENISEJA			
									TROPSKO DREVO, TEAK		PRAKANTON V SVIČI			
ROD KOPENSKE VOJSKE					ZGORNJI DEL STOPALA					NAŠA ATLETINJA (MARJANA) NEDA UKRADEN				
					KRANJ									
STARA GERMANKA							NAČIN SNEMANJA FILMA S TREMI KAMERAMI							
ZGORNJE ČLOVEŠKE OKONČINE				NOVINAR KANONI			KONEC GESLA					ALBERTO TOMBA		

POMOČ: ANTRIM-mesto v Severni Irski, ISARCO-levi pritok Adiče, MUL-tanko bombažna tkanina, RAINA-operna pevk Kabaivanska, TINITUS-šumenje v ušesih

Geslo boste dobili v potemljenih poljih, ko pravilno rešite križanko. Gesla pošljite v zaprti ovojnici na naslov Občina Moravče, Vegova 9, 1251 Moravče s pripisom »Nagradna križanka« in v njej zapišite tudi svoj naslov. Ovojnico lahko tudi odložite v nabiralnik Občine Moravče (pred vhodom v prostore Občine Moravče). Med pravilnimi rešitvami bomo izžrebali nagrajenca oz. nagrajenko, ki bo prejel(a) nagrado. Tokratni izžrebani pošiljatelj pravilnega gesla bo prejel nagrado **MESARIJE AVBERLJ iz Drtije**.

Geslo križanke, objavljene v prejšnji številki Novic iz Moravške doline (5/2021) je bilo **PROSTA REJA KOKOŠI**. Izžrebana pošiljateljica pravilnega gesla gospa Marija iz Ribnice naj se zgleda pri sponzorju križanke v prejšnji številki – na kmetiji **Pr' Orehk**, Gorica 8 pri Moravčah.

Montaža senčil, Veneta, Andrej Pergar s.p.

Drtija 6, 1251 Moravče

Zun. žaluzije 'Krpan'
na elektro pogon

Rolo komarnik

Senčenje pergole

Tenda in zunanje
'Krpan' žaluzije

Plise zavese

Za naročilo ali več informacij pokličite na telefon **041 745 180**
ali pišite na e-naslov sencila.veneta@gmail.com.
<https://www.facebook.com/sencilarolete>

MIZARSTVO AVBELJ

IZDELAVA POHIŠTVA PO NAROČILU

Avbelj Milan s.p. –Mizarske storitve
Stegne 1, 1251 Moravče

www.mizarstvo-avbelj.si

info@mizarstvo-avbelj.si

GSM: 041 641 446

Pri Jurku

GOSTILNA IN PICERIJA

DOSTAVA HRANE NA DOM

tel.: 01 723 28 83

gsm: 040 144 783

Trg Svobode 15, 1251 Moravče
<https://www.facebook.com/PicerijapriJurku>

BORIS KOPITAR

SVETUJE

PREVERITE SLUH IN POSKRIBITE ZANJ

OBIŠČITE **AUDIOBM**
AUDIOBM.SI SLUŠNI CENTRI

BARVE LAKI PIRC

NOVA
TRGOVINA
ZA DOM

Sončna ulica 1a, Domžale - Vir

NASPROTI TRGOVINE HOFER

051 647 602

ODPRTO ŽE OD 6. URE

BARVE, AVTOLAKI, ČISTILA ...

3M

TEKNOS

ALCEA C.A.R.F.I.T

- brezplačna kontrola vida
- korekcijska očala
- sončna očala
- športna očala
- kontaktne leče

OK

optika
KRHLIKAR

Očesna optika Krhlikar

Trg svobode 2, 1251 Moravče

T: 01 723 28 22, M: 040 709 232

optika.krhlikar.pe@gmail.com

www.optika-krhlikar.si

RENAULT
Passion for life

Novi Renault servis Kruc v Moravčah

RENAULT STORITEV. Vozite dalje. Uživajte dalje.

Renault priporoča

KRULC d.o.o.
Cesta heroja Vasje 8
1251 Moravče

NUDIMO VAM:
servisiranje vozil, mehanična popravila,
garancijska popravila, karoserijska in ličarska popravila,
centivne škod, sklepanje zavarovanj ...

☎ 01-7231-200 🌐 www.renault.avtohis-a-krulc.si ✉ servis@avtohis-a-krulc.si

NISSAN

Povsem novi
Nissan Qashqai
Vrhunski crossover

Pridobite
personalizirano ponudbo

KRULC
ZE 30 LET POOLBLAŠČENI SERVISER
VOZIL NISSAN

KRULC d.o.o.
Cesta heroja Vasje 5, 1251 Moravče
Tel: (01) 72 31 200 www.nissan-krulc.si
prodej@avtohis-a-krulc.si

Kombinirana poraba goriva: 7,35–6,25 l/100 km. Emisije CO₂: 166–141 g/km. Emisijske stopnje: Euro6D Full. Emisije NO_x: 0,0167–0,0237 g/km. Emisije trdnih delcev: 0,00008–0,00035 g/km. Št. delcev (x10¹¹): 0,17–0,53. Ogjikov dioksid (CO₂) je najpomembnejši toplogredni plin, ki povzroča globalno segrevanje. Emisije iz prometa onesnažujejo zrak in tako pomembno prispevajo k poslabšanju kakovosti zunanjega zraka. Prispevajo zlasti k čezmerno povišanim koncentracijam prizemnega ozona delcev PM₁₀ in PM_{2,5} ter dušikovih oksidov. Silke so simbolične. Poolbláščeni uvoznik: Renault Nissan Slovenija, d. o. o., Dunajska 22, 1001 Ljubljana. Več na nissan.si

PEPLAST

Brizganje plastičnih mas - PVC ograje - Rolete - Žaluzije - Tende - Komarniki - Garažna vrata

ALU in PVC okna-vrata KRPAN ŽALUZIJE

PEPLAST d.o.o.
Šlandrova cesta 9a,
1251, Moravče, Slovenija
TEL: 01/7232-868
GSM: 041/753-617
info@peplast.si

www.peplast.si

Avtohiša Vesel
Martin Vesel s.p.

SERVIS
Češnjice 16b
1251 Moravče

- Priprava vozil za tehnični pregled
- Servisne storitve za vozila vseh znamk
- Brezplačno nadomestno vozilo
- Kleparska dela

t. 01 72 31 032
g. 041 687 336

• Delovni čas
pon - pet od 8^h - 18^h

www.avtohis-a-vesel.si

TV - INTERNET

Slovenski in tuji TV programi z Limbarske gore in Krvavca - Kržišča. Brezžično do objekta!

ZANESLJIVO IN UGODNO!

- TV od 16€, INTERNET od 13€, MOBILNI TELEFON od 5€/mesec
- Najbolj gledani kabelski programi s SLO podnapisi, tudi v HD
- INTERNET in IPTV signal tudi s kamniškega gradu, Krma, Ambroža, Velike Planine, Zgornje Javoršice, Kališča, Rožična, Zasavske Svete gore, Peč, Črničva, Slivne, Sv. Miklavža

☎ 040 997 007
www.zvezdatv.si www.gorosan.com

ZANESLJIV SERVIS LCD TV

VRATA JERMAN
PRODAJA IN MONTAŽA

MARKO JERMAN s.p.
gsm.: 041 387 111
e-mail: mare.jerman@gmail.com
[www: montaza-jerman.net](http://www.montaza-jerman.net)

izmere • svetovanje • prodaja • montaža • servis